

DAN DE BEUK ERIN. . . . .

Strijd om het behoud van Wilton

JAN ZORGDRAGER

DAN DE BEUK ERIN.....

Strijd om het behoud van Wilton

JAN ZORGDRAGER

*Met dank aan Aggy Benner
die al “fröbelend” veel meer
materiaal verzamelde dan ik
kon verwerken.*

Jan Zorgdrager

Digitale heruitgave **Vrije Uitgeverij ‘Arbeid en Werkstad’**
Rotterdam, april 2023
<https://vrijeuitgeverij.nl>

De originele tekst is ongewijzigd overgenomen. De bijschriften bij
de foto's zijn verbeterd en aangevuld.

Lay-out en druk: Drukkerij Industriebond FNV
Foto's: Rotterdams Nieuwsblad, Arie Wapenaar, Piet den Blanken,
Ben Wind, Ton den Haan, Fotoburo De Jong en Van Es, Rob van
Heyst.
Omslag: Adriaan Soeterboek

Prijs: f 12,50
Oplage: 3000

INHOUD

Pag.:

Uitstel van betaling	3
Taiwan-order mag niet	5
Debat een wassen neus	7
De compensatie-opdrachten	10
Onderzoek van Langman	11
Splitsing, optie, overname	13
Een maand onderhandelen	15
RDM stok achter de deur	17
Eerste aanzet tot actie	19
Zwijgend naar Zwitserland	24
De dag van de bezetting	26
Damen nog altijd favoriet	29
Rekenfout van scheepsbouwer	31
Geen exportvergunning	34
Schiedam en Wilton één	36
Aan de winnende hand?	39
Minister eindelijk overstag	41
Verlies van arbeidsplaatsen	43
Laatste hobbels genomen	45
Bezetting van Wilton	47
Spanning en onzekerheid	50
Nog zeven keer de bezetting	51

Uitstel van betaling

Dat het met het Rijn-Schelde-Verolme-concern tenslotte mis ging wisten we. Hoe er, voor het zo ver was, is geknoeid, geblunderd, gelogen en bedrogen heeft sindsdien de parlementaire enquêtecommissie bij stukje en beetje voor ons uit de doeken gedaan. Wat blijft is de verbazing over de onvoorstelbaar lichtzinnige manier waarop “Den Haag” ons (gemeenschap)geld in de bodemloze put heeft gesmeten. Heeft dan niemand in het kabinet of op de departementen zich ooit echt serieus de vraag gesteld of dd top van RSV wel tot zinnige dingen in staat was dan bij een ministerie op de mat liggen voor nog een beetje meer subsidie? Hebben en regering en parlement dan nooit geluisterd naar werknemers en hun vakbonden, die bij tijden van de daken hebben geschreeuwd, dat het grootste probleem van RSV bij het management moet worden gezocht?

In ieder geval heeft het tot begin 1983 geduurd eer bij de regering de maat vol was. Over overbruggingskrediet viel nog te praten, maar voor de rest was het afgelopen. RSV kwam hierdoor zodanig in geldnood, dat zij de rechtbank in Rotterdam uitstel van betaling moest vragen. Op 9 februari 1983 werd dit uitstel verleend. Op dat moent begint ons verhaal.

Wilton-Fijenoord (Wilton) in Schiedam was een van de RSV-dochters. Het uitstel van betaling bracht het bedrijf onmiddellijk in de grootste moeilijkheden. Er was wel geld geweest, maar kort tevoren had Wilton 260 miljoen gulden mogen inleveren als bijdrage aan in een van de opvallende miskleunen van het RSV-concern, het beruchte kolengraafproject.

Nee, in het RSV-geheel was Wilton beslist niet de zwakste schakel, maar aangezien de financiële aderlating van 260 miljoen nagenoeg

De werf Wilton-Fijenoord in Schiedam

samenviel met een duidelijke inzinking van de reparatiemarkt, waardoor onderbezettingsverliezen werden geleden, ontstond al gauw een gebrek aan geldmiddelen. Er stond echter tegenover dat de resultaten van de nieuwbouwafdeling goed waren. Er werd gebouwd aan twee onderzeeërs voor Taiwan, en daar kwamen dan ook de miljoenen vandaan die Wilton aan RSV had moeten afstaan. Maar hoe beroerd de omstandigheden ook waren, toch werd alles op alles gezet om de zaak overeind te houden. Met 5,9 miljoen gulden aan overbruggingskrediet, 29 miljoen gulden aan boedelkrediet en een nieuwe financieringsregeling met de Taiwanese opdrachtgevers kon Wilton, ook dankzij een later in het jaar weer aantrekkende

reparatiemarkt, het jaar 1983 met een redelijk positief bedrijfsresultaat doorkomen.

Al waren de zorgen voor de dag van morgen na 9 februari groot, toch werd direct begonnen met het zoeken naar een nieuwe toekomst voor Wilton. Voorop stond daarbij dat het Schiedams bedrijf uit RSV moest worden los gemaakt. Met dit doel voor ogen vroeg Wilton op 25 april het ministerie van Economische Zaken om een financieringsbijdrage van 45 miljoen gulden aan kasgeld voor de reparatie-afdeling. Het ministerie en de Nationale Investeringsbank namen royaal de tijd om over dit verzoek na te denken. Pas op 14 oktober hoorde Wilton wat.

Niet dat het ministerie en de bank toen met het gevraagde geld over de brug kwamen, nee, ze verlangden een onderzoek naar de “markt- en rendementsperspectieven” van de reparatieafdeling, “een en ander in relatie tot de gewenste (productie)capaciteit”. Die gegevens hadden de beide instanties beslist nodig om het verzoek tot steun te kunnen beoordelen.

Het Amsterdamse adviesbureau Horryng en De Koning verrichtte het gevraagde onderzoek, en kwam tot de slotsom dat er voor Wilton voldoende mogelijkheden waren. De onderzoekers gingen er daarbij vanuit dat de afdeling nieuwbouw de eerste komende jaren genoeg werk zou hebben. Dat konden zij doen omdat Wilton inmiddels een vervolgoopdracht uit Taiwan had weten binnen te halen. Tenminste twee, maar mogelijk zelfs vier onderzeeërs. Op 21 oktober vroeg het bedrijf de regering toestemming om deze boten te zijner tijd aan Taiwan te leveren.

Er groeide weer hoop op de werf en dat was nodig ook. De Wiltonmensen voelden de hinder die het uitstel van betaling met zich mee had gebracht. Ze voelden zich bovendien aan het lijntje gehouden door de overheid, die welde helpende hand naar twee grote zussen,

de Rotterdamse Droogdok Maatschappij (RDM) en De Schelde, had uitgestoken, en ze uit RSV had “losgekocht” om ze als “staatswerken”, schepen voor de marine te laten bouwen. Eindelijk kreeg dan nu ook Wilton de kans om zich vrij te maken en opnieuw te beginnen. De vergunning voor de levering zou er wel komen, daar was eigenlijk iedereen van overtuigd. De regering was er tenslotte van op de hoogte dat Wilton opnieuw met Taiwan over de levering van onderzeeboten – van het verbeterde zwaardvistype – onderhandelde. En de regering had een “commissie Dik” naar Taiwan gestuurd om er polshoogte te nemen.

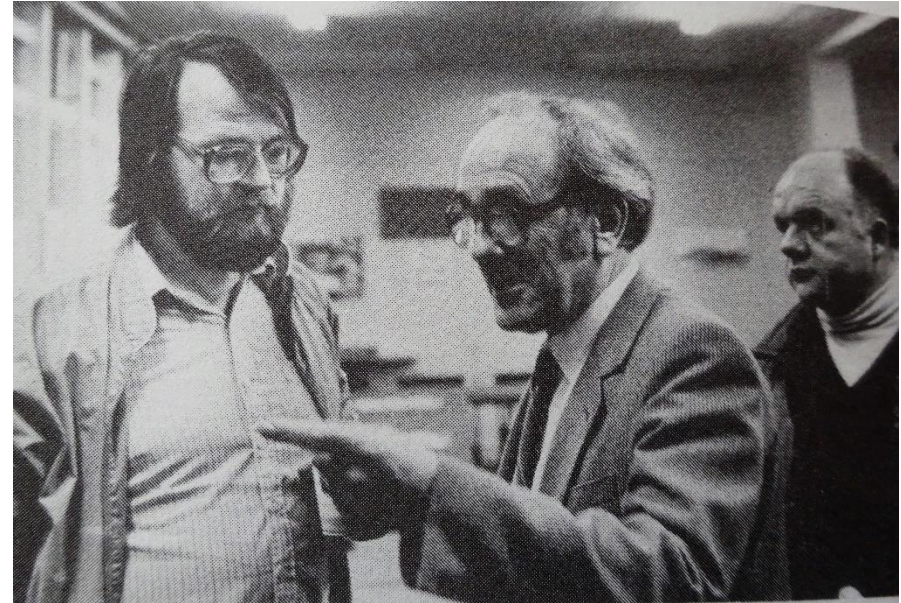
Taiwan-order mag niet

De dreun kwam dan ook verrekt hard aan bij de “Wiltonezen” Ze geloofden het eerst niet. Het kan gewoon niet bestaan. Maar het was wel waar: Op 21 december 1983 besloot het kabinet de exportvergunning te weigeren. Minister president Ruud Lubbers gaf daarvoor de volgende verklaring: “Het kabinet heeft lang gezocht naar argumenten om af te wijken van het in 1981 gegeven woord, zonder dat de geloofwaardigheid er onder zou lijden. De balans opmakend moet gezegd worden dat die argumenten niet aanwezig waren.” Het gegeven woord was dat van premier Van Agt die in 1981 had beloofd dat Nederland Taiwan niet nog eens onderzeeërs zou leveren.

Districtbestuurder Dik Nas, in deze moeilijke tijden dagelijks met kader en leden bij Wilton in contact, reageert nijdig: “Lubbers heeft de vergunning afgewezen om reden van een man en man, een woord een woord. Maar ik heb die man al zo vaak op een leugen kunnen betrappen, dat ik mij afvraag waarom nu ineens zo eerlijk gedaan moet worden. Dit kabinet vindt de handel met China belangrijker. Het is belangrijker twee trossen bananen uit China te krijgen dan de dreigende ondergang van Wilton te voorkomen. Dik sprak ook van “een luguber monsterverbond” tussen vakbeweging en de VVD, de politieke partij die, in tegenstelling tot CDA en PvdA, wel voor levering aan Taiwan was.

De directie van Wilton verklaarde dat de regering de verwachting had gewekt dat het wel goed zou komen met de exportvergunning. Tegenover de bewering van minister Lubbers dat in 1981 – tegenover wie dan ook – de belofte was gedaan dat de levering van onderzeeërs aan Taiwan een eenmalige zaak zou zijn, stelde de directie een brief van dezelfde regering uit hetzelfde jaar 1981. Daarin stond “dat een eventuele latere aanvraag om een exportvergunning op zijn alsdan

geldende merites zal worden gezien”. Ambtelijke woorden voor de bedoeling om bij een vervolgopdracht de zaak opnieuw te wikken en te wegen.

Districtbestuurder Dik Nas in gesprek met Willem van Schellebeek, voorzitter van de centrale ondernemingsraad van RSV.

Kwaad en bezorgd was ook het gemeentebestuur van Schiedam. De – toen nog – locoburgemeester Reinier Scheeres noemde de regeringsbeslissing: “Een ramp. Ik gebruik dat woord niet vaak. Maar dit is heel ernstig voor de stad. Zo verdwijnt de hele scheepsbouw van de kaart.” En als reactie op het standpunt van de gemeente en de haven Rotterdam: “Ik begrijp de redenatie wel dat de relatie met China zal verslechteren als er weer duikboten aan Taiwan worden geleverd en dat dat in de haven arbeidsplaatsen kost. Maar als er bij Wilton niet meer voldoende reparatiecapaciteit is, zullen veel

schepen uitwijken naar andere havens waar wel dokcapaciteit aanwezig is. En dat betekent eveneens verlies van lading en arbeidsplaatsen voor de Rotterdamse haven.

Herman Wigbold, hoofdredacteur van Het Vrije Volk en dagvoorzitter tijdens het actie evenement in de Doelen, interviewt Reinier Scheeres, burgemeester van Schiedam.

Sterk verdeelde meningen, maar vooral bij mensen die iets minder direct bij de zaak betrokken waren dan directie en personeel – toch ook begrip voor elkaars standpunten. Dat begrip hoefde China niet op te brengen. Een woordvoerder van het kantoor van de zaakgelastigde van de Volksrepubliek China in Den Haag kon volstaan met: “China waardeert de houding van het kabinet zeer.

En de meest betrokkenen, de werknemers? Hun eerste reactie was volkomen begrijpelijk: Staken of de nieuwbouwafdeling bezetten. Ze werden heel gauw tot andere gedachten gebracht door de ondernemingsraad en de bestuurders van de bonden. Dik Nas : “Als je het werk stil legt, dan gooi je je laatste strohalm weg”. De Wiltonezen kozen toen voor andere acties, gericht op de werkelijke schuldigen in Den Haag. Ze besloten protestbriefkaarten te sturen, en een dag vrij te nemen om op het moment van het Kamerdebat in Den Haag te gaan demonstreren.

Een van de ansichtkaarten, gemaakt door de werknemers bij Wilton, die aan minister Gijs van Aardenne gestuurd moest worden.

Debat een wassen neus

De Tweede Kamer zou zich nog uitspreken over de weigering van de exportvergunning. Zij zou daarvoor zelfs haar kerstvakantie onderbreken. Er waren echter maar weinig mensen bij Wilton die geloofden dat dit iets uit zou halen. Terecht niet, want van de tevoren stond eigenlijk al vast dat de hoorzitting van de Vaste Kamercommissie voor Economische Zaken en het Kamerdebat wassen neuzen zouden zijn. Het kabinetsbeleid zou met een royale meerderheid door de Kamer worden aanvaard.

De publieke tribune tijdens de hoorzitting van de Tweede Kamercommissie Economische Zaken. Vooraan kaderleden van de Industriebond NVV met in het midden Dick Benner, voorzitter van de bedrijfsledengroep. Op de tweede rij enige directieleden en links districtbestuurder Dik Nas en Henk Krul, districtshoofd Industriebond NVV Rotterdam/Rijnmond. Linksachter Jonker en Sluis, directie Wilton en in het midden Van Wesseem bewindvoerder RSV.

De hoorzitting leverde wel wat informatie op. Zo werd duidelijk dat de keus voor China, in plaats van voor China's afvallige provincie Taiwan voor de komende jaren heel onvoordelig uit zou vallen. De voorzitter van de China-kamer van het Nederlands centrum voor handelsbetrekkingen vertelde dat de weigering van de exportvergunning het Nederlandse bedrijfsleven waarschijnlijk zes miljard gulden aan opdrachten en 5.400 banen zou kosten. Daartegenover zou slechts een heel bescheiden uitvoer naar China staan: Zeshonderd miljoen in 1984.

De directie van China betoogde, maar dat was al geen nieuws meer, dat de regering al in het voorjaar van 1983 wist dat Wilton in Taiwan onderhandelde over vervolgoopdrachten. Maar dat niemand uit Den Haag had laten blijken dat dit wel eens verspilde moeite kon zijn omdat er toch geen Nederlandse onderzeeërs meer naar Taiwan zou gaan. De directie zei verder dat Wilton, ook al zou het de twee onderhanden zijnde boten af kunnen bouwen, toch ten doe zou zijn opgeschreven, omdat de 260 miljoen gulden die Taiwan hiervoor had betaald, met RSV in het niets waren verdwenen.

Locoburgemeester Scheeres van Schiedam pleitte op de hoorzitting van de Kamercommissie voor het in standhouden van Wiltons nieuwbouwfdeling. Kon dat niet door het alsnog afgeven van de exportvergunning, dan moest er maar voor vervangende opdrachten worden gezorgd. Scheeres drong verder aan op et instellen van een onderzoek naar de scheepsreparatiecapaciteit in het Waterweggebied in samenhang met de te verwachten behoefte aan capaciteit.

De Wilton werknemers bleven aandringen op verlening van de exportvergunning. Omdat ze geen enkel heil zagen in de vervangende opdrachten, die een deel van de politieke partijen graag wilde gebruiken om de bittere pil van hun beslissing althans een beetje te vergulden. Na de hoorzitting was weer wat duidelijker geworden dat

het allemaal niet zou helpen. Bij Wilton twijfelde niemand meer, want de Wilton-mensen behoorden in die dagen tot de fanatiekste krantenlezers, radioluisteraars en televisiekijkers. En de Nederlandse pers deed elke dag opnieuw uitvoerig uit de doeken hoe het allemaal af zou lopen. PvdA en CDA zouden met wat “klein grut” uit de Kamer, de regering gelijk geven. De VVD zou, met wat ander “klein grut”, dat de vergunning er moest komen, maar zij zouden re geen halszaak van maken.

Behandeling in de Tweede Kamercommissie van Economische Zaken met in het midden Kamervoorzitter Arie van der Hek (PvdA) en links de minister van Economische Zaken Gijs van Aardenne (VVD).

Sommige kranten groeven nog dieper. Zij vertelden hoe Economische Zaken het in het kabinet van Buitenlandse Zaken had verloren. Zij toonde enige medeleven met minister Aardenne, die zich tot het laatst toe tegen de weigering van de exportvergunning had verzet, en in het debat de taak zou hebben om het regeringsbeleid te verdedigen. Van Aardenne als de groter vechter voor het behoud van Wilton! Het beeld zou de komende maanden op de Schiedamse werf grondig veranderen.

De werknemers van Wilton gingen op de 28ste december, de dag van het Kamerdebat niet allemaal naar Den Haag. Een aantal bleef aan het werk voor een haastklus op de ‘Salvatore d’Amico’. Maar die gingen waar ze aan toe waren. Toch namen ze spandoeken mee, toch trokken zij van het Malieveld naar het Binnenhof, vergezeld van collega’s in dienst van onderaannemers, toch overhandigde zij een miniatuur onderzeeër aan Arie van der Hek, de voorzitter van de Vaste Kamercommissie, toch toonde ze hem een lege broodtrommel met drie dode muizen. Ze konden tenminste duidelijk maken wat ze van de politiek dachten.

En wat leerden het debat op? In de eerste plaats een lawine van moties. Je moet tenslotte tonen dat je met het lot van arme mensen bent begaan. In de tweede plaats tal van uitspraken die – hoe goed sommige misschien ook waren bedoeld – de Wiltonezen niet blijer deden kijken. De afbouw van de in aanbouw zijnde boten moet onbelemmerd kunnen plaatsvinden. Het kabinet moet met voorstellen komen voor compenserende opdrachten. Er moest een onderzoek komen naar de gewenste reparatiecapaciteit aan de Waterweg, in samenhang met de te verwachte vraag naar reparatie. De regering moest de opheffing van het uitstel van betaling mogelijk maken. Met elkaar toch eigenlijk maar een schrale troost.

Maar nog was Wilton niet van plan het hoofd in de schoot te leggen. Onder het overleg met de regering was nog geen streep gezet, en er lag de mogelijkheid om de rechter het laatste woord te geven over de regeringsbeslissing. Hoewel de ondernemingsraad in eerste instantie huiverig stond tegenover de gedachte om het weigeren van de exportor-

der op deze manier aan te vechten – wel reëel, maar niet verstandig met betrekking tot de verhouding met de overheid – verzette hij zich

niet toen directie en bewindvoerders uiteindelijk toch tot deze “wel reële” stap besloten.

Vier keer de demonstratie in Den Haag.

De compensatie-opdrachten

De kans op vervangende opdrachten werd door de Wilton-werknemers en hun bonden heel laag ingeschat. Dat hadden ze op de hoorzitting ook duidelijk laten blijken. Toch werd deze laatste strohalm na het debat van alle kanten bekeken en gewogen. Wat was het waard?

Financieel directeur Jonker, algemeen directeur Sluis en RSV-bewindvoerder Van Wessem vol aandacht voor de hoorzitting van de Tweede Kamercommissie voor Economische Zaken.

Was er voor Wilton wel ander werk te vinden, en waar zou dat dan gezocht moeten worden, in de civiele of de militaire sector? Was het

de regering ernst met het zoeken van vervangende opdrachten, of had ze politieke partijen die daar om vroegen een zoethoudertje willen geven? Alles wees eigenlijk wel in de laatste richting. En wat konden die opdrachten eventueel zijn? Militaire schepen voor binnen- of buitenland? Maar de binnenlandse opdrachten waren al vergeven, en als er wat nieuws uit het buitenland kwam zouden de RDM en De Schelde, als 'staatswerken', het eerst aan de bak komen. Minister van Aardenne had trouwens duidelijk gezegd dat Wilton in geen geval Nederlandse oorlogsschepen zou mogen bouwen. De mogelijkheid dat het bedrijf wel bij buitenlandse opdrachten ingeschakeld zou kunnen worden, was door directeur Sluis een "loze" toezegging genoemd. Want waar zouden die orders vandaan moeten komen? "Uit Portugal", zeiden sommigen. Dat land wilde inderdaad wel fregatten afnemen. Wilton zou die ook welwillen bouwen, al had de opdracht het technische bezwaar dat er veel tekenwerk aan vast zou zitten, en het dus langer zou duren eer met het bouwen kan worden begonnen. Het grootste probleem was echter dat Portugal de schepen niet zelf wilde (of kon) betalen. Nederland zou 400 miljoen guden moeten bijpassen, en de NAVO ook nog het een en ander. Maar die vierhonderd miljoen was, als de regering ze al ooit opzij had gelegd, inmiddels via RSV in het niet verdwenen. Dan hangt er nog een opdracht van Marokko boven de markt, voor vier of zes korvetten. Maar die waren – als ze zouden worden besteld, want ook Marokko had zelf het geld niet – eigenlijk al aan De Schelde toegewezen. De korvetten zouden evenwel binnen een jaar opgeleverd moeten zijn, en misschien zou Wilton daarom een handje kunnen helpen. De naam Australië was ook gevallen. Een serieuze klant voor onderzeesers van het Walrus-type. Maar die hoorde bij de RDM thuis, en bovendien zou Australië pas in de loop van 1986 een definitief besluit nemen. Voor Wilton zou de bestelling, als zij al kwam en als zijn voor

de bouw in aanmerking zou komen, dus in ieder geval te laat zijn. Dan was er nog Japan, maar de berichten daarover waren zo vaag, dat er nauwelijks ernstig genomen konden worden.

Hoe men ook wendde of keerden, er viel weinig hoop te peuren uit de overwegingen en speculaties die van alle kanten op de werknemers, de ondernemingsraad en de bonden afkwamen. Het bleef er naar uitzien dat het werk in de nieuwbouwafdeling beperkt zou blijven tot de afbouw van de eerste Taiwanese onderzeeërs. Als Wilton die af mocht bouwen.

Onderzoek van Langman

Terug naar de reparatie. Door de uitspraak van de Tweede Kamer werd de reparatieafdeling van Wilton voor de derde keer betrokken bij een onderzoek. De werf was bekeken door het bureau Horrynga en De Koning op last van het ministerie van Economische zaken en de Nationale Investeringsbank. Dat leidde tot de conclusie dat Wilton in de komende jaren in de reparatiesector uit de voeten zou kunnen. De onderzoekers voorzagen zelfs een belangrijke toename van het werk. Het verdwijnen van de reparatieafdeling van de RDM leverde Wilton weliswaar veel minder werk op dan aanvankelijk was aangenomen, maar toch nog voor 120.000 uur. Het bureau verwachtte daarnaast nog een toename van 130.000 uur, wanneer Wilton verlost zou zijn van het uitstel van klanten dat klanten afschrikte.

Het rapport van Horrynga en De Koning bevatte wel een paar suggesties over hoe het nog beter zou kunnen. Er zou bijvoorbeeld gekeken moeten worden naar de eigen sleepdienst en naar de outillage van de afdelingen. Verder adviseerde het bureau om Wilton in drie juridische eenheden – onder een holdingmaatschappij – op te delen. In de reparatiewerf, de nieuwbouwafdeling en het facilitairbedrijf. De opsplitsing van Wilton, maar dan op een andere manier, zou in de tijd die volgde nog een belangrijke rol gaan spelen.

Het rapport van Horrynga en De Koning leverde niet het van de overheid gevraagde krediet van 43 miljoen gulden op. De regering vond dat eerst weer gewacht moest worden op ABN-directeur Langman – een bankman met veel ervaring in de scheepsbouw – die naar de wens van de Tweede Kamer, een onderzoek in ging stellen naar de positie en de capaciteit van de reparatiewerven in en rond Rotterdam. Dat waren Wilton, Verolme, Boele, Niehuis en Van den Berg,

De Groot en van Vliet, Vlaardingen Oost en Van der Giessen de Noord. Zeven in totaal.

Districtbestuurder Dik Nas brengt verslag uit aan het personeel van Wilton over het gesprek met Langman. Journalist Jack Kroes neemt het op voor de VARA-radio.

De bond had wel wat bedenkingen tegen de opzet van het onderzoek. Dik Nas: “Ook ditmaal gaat het weer over werknemers zonder dat die werknemers erbij betrokken worden.” Niettemin werd besloten om mee te werken. Nas: “We kunnen beter actief meewerken aan een kwalitatieve sanering dan langs de lijn te blijven staan en te kijken hoe alles omvalt.” Hij voegde er aan toe dat met de bond desnoods te praten viel over inkrimping van personeel – dat dan bij een arbeidspool in dienst zou moeten komen – maar niet over de sluiting van één van de werven. In een bijeenkomst met Langman werd dit

herhaald. Drs. P. Langman werkte snel. Dat kon hij doen omdat hij gebruik mocht maken van gegevens die door het bureau McKinsey in mei van het vorig jaar – in opdracht van de gemeente Rotterdam – waren verzameld. Zoals gezegd, drie onderzoeken binnen een jaar. Het rapport Langman verscheen op 17 januari, en voor het eerst sinds tijden bak een mager zonnetje door boven de Schiedamse werf opgestapelde wolken. Het rapport Langman.

Het rapport Langman als geheel was bijzonder somber. Ook als de overheid steun zou blijven verlenen, moest met een verlies van 500 tot 750 rekening worden gehouden. Financieel gezond noemde Langman slechts twee bedrijven: Vlaardingen Oost en De Groot en van Vliet. Somber was hij over Verolme en Boele, terwijl hij Van der Giessen de Noord en Niehuis en Van den Berg een midden plaats toedacht. Wilton, waar het onderzoek om was begonnen, deed het redelijk goed en zou – met een overheidskrediet van zestig miljoen gulden – als zelfstandig bedrijf een spilfunctie kunnen innemen. Enige “afslanking” (tien procent van het personeel) zou echter wel nodig zijn. Dit welkome opkikkertje voor de zo langzamerhand moegestreden Wiltonezen betekende overigens allerm minst dat de overheid onmiddellijk de geldla opentrok. De regering deed voorlopig niets dan zich zorgen maken over de vraag op welke manier voorkomen zou kunnen worden dat het geld dat zij eventueel voor de reparatie uit wilde trekken, in de nieuwbouw terecht zou komen. Met andere woorden, gebruikt zou worden voor de afbouw van de twee onderzeeërs voor Taiwan. Want met de nieuwbouw en die twee onderzeeërs wilde ze niets meer te maken hebben.

Splitsing, optie, overname

Doordat de overheid geen knopen doorhakke, alles onderzocht en nog eens onderzocht, ambtenaren naar de werf stuurde en Wilton-vertegenwoordigers naar Den Haag liet komen, brak er voor de ‘verdedigers’ van Wilton een zenuwslopende tijd aan. Het uitstel van betaling duurde al bijna een jaar en Wilton was nog het enige grote bedrijf van RSV waarvoor geen oplossing was gevonden. De onzekerheid die hierdoor was ontstaan veroorzaakte enorme spanningen. Men ging vijanden zien in vroegere vrienden, medestanders in voormalige tegenstanders, al naar gelang de situatie van het ogenblik. En die situatie wisselde van dag tot dag, of van uur tot uur...

In een poging om op de volgende pagina’s enigszins duidelijk te maken wat er rond Wilton, zijn nieuwbouw en zijn reparatie aan plan werd gemaakt, hoe ze werden verworpen en toch weer op tafel kwamen, willen we eerst in het kort samenvatten wat kreten als “opdeling van Wilton”, “fysieke splitsing van Wilton”, “RDM-optie” en “Damen-plan” inhielden. Want daar draaide het die dagen allemaal om.

De ‘opdeling van Wilton’ kwam – we hebben dit al vermeld – uit de koker van Horinga en De Koning. Dit Amsterdamse onderzoeksbureau deed in het rapport dat het ten behoeve van het ministerie van Economische Zaken en de Nationale Investeringsbank had ingesteld, het voorstel Wilton juridische te splitsen in de nieuwbouwafdeling, de reparatiewerf en het facilitair bedrijf. Het ging hier dus om een splitsing “op papier” in de dagelijkse praktijk zou er niet zoveel veranderen, maar de kosten en de baten zouden beter uit elkaar gehouden kunnen worden. Veel ingrijpender was het plan voor een “fysieke” of “zichtbare” opdeling van Wilton. Dit hield in dat

nieuwbouw en reparatie volkomen los van elkaar verder zouden gaan. Er zouden hekken geplaatst moeten worden tussen beide afdelingen, en de leidingen voor elektriciteit en, water en lucht moesten gescheiden worden. Het plan was afkomstig van het ministerie van Economische Zaken, en werd van Wilton-zijde onmiddellijk heftig bestreden. De directie sprak van een “onzinnige fysieke splitsingsgedachte” die direct een kleine vijftig miljoen gulden zou kosten en daarna de efficiency aan zou tasten, wat een “economische verspilling” van kostbaar geld betekende.

De vrees dat het “reparatiegeld” weg zou vloeien naar de nieuwbouw had ook tot gevolg dat de overheid bij Wilton aandrang op hernieuwd overleg met de Taiwanese. Een bijzonder pijnlijke opdracht omdat Taiwan al enkele keren met geld over de brug was gekomen om de afbouw van de onderzeeërs veilig te stellen. Bovendien lag er nog altijd een vervolgoopdracht voor de bouw van nog eens twee (of vier) onderzeeërs, waarvoor de regering geen exportvergunning wilde geven, maar waarover de rechter nog een uitspraak zou moeten doen.

De directie praten natuurlijk toch met de Taiwanese commissie, die op dat ogenblik in Nederland was, al had ze niets te eisen, noch te verlangen. Zij kon alleen maar “bedelen”, om nog eens twintig miljoen gulden – zo nodig in porties van vier miljoen per half jaar – tegen een niet te hoge rente. Daarmee zou de afbouw van de onderzeeërs verzekerd zijn. Taiwan bleek opnieuw bereid om over de brug te komen.

Maar dat was nog niet alles. Achter de deur stond ook nog de zogenaamde “RDM-optie”. Deze hield in dat Wilton failliet zou worden verklaard, en de beide onderzeeërs bij de RDM zouden worden afgebouwd. De RDM, de Rotterdamse Droogdok Maatschappij, was een van de andere slachtoffers in het RSV-drama. Zij was inmiddels

ontdaan van de reparatieafdeling, bestemd om zelfstandig als “staatswerf” marineschepen voor de binnenlandse en buitenlandse markt te bouwen. Iedereen bij Wilton zag de “RDM-optie” als het definitieve einde, en verzette zich er met alle macht tegen.

Op de door de Industriebond FNV georganiseerde ‘Doelen-manifestatie’ zijn alle hoofdrolspelers aanwezig. In de eerste plaats al het personeel van de werf, maar ook algemeen directeur Sluis van Wilton en Kommer Damen, eigenaar en directeur van Damen Shipyards. Alleen de minister van Economische Zaken Gijs van Aardennen, op de werf beter bekend als ‘Gijs de Wervenwurger’, liet verstek gaan.

In deze situatie viel plotseling de naam Damen. Het ministerie van Economische Zaken, of de minister van Economische Zaken zelf, kwam ermee op de proppen. Damen zou de reddende engel kunnen zijn. Hij had belangstelling voor de nieuwbouwafdeling van Wilton,

en dat betekende twee vliegen in één klap. De afbouw van de onderzeeërs zou gewaarborgd zijn, en de regering kon geld beschikbaar stellen voor de reparatieafdeling, omdat het gevaar voor wegvloeiën was verdwenen. Enige tijd leek het erop dat Damen inderdaad de oplossing zou brengen.

Wie was (is) Kommer Damen? Volgens de pers een jonge, energieke, uiterst zakelijke ingestelde scheepsbouwer uit Gorcum. Veel naam had hij op dat moment nog niet in scheepsbouwen Nederland. Hij maakte dan ook geen schepen van het formaat waaraan ze bij Wilton gewend zijn. Sinds 1969, het jaar dat hij met vijf man personeel voor zichzelf begon, legde hij zich toe op kleine sleep- en werkboeten, die hij voor het overgrote deel – negentig procent – in het buitenland afzette. Hij deed dit op een, zuiver commercieel gezien, bijzonder vindingrijke manier, namelijk door te profiteren van de problemen die anderen op de slechte markt ondervonden.

Kommer Damen bouwde en verkocht schepen. Steeds meer schepen, want in 1983 was zijn omzet vierhonderd keer zo groot als in zijn beginjaar 1969. Vierhonderd miljoen gulden tegenover één miljoen. Op zijn werf in Gorcum, waar zo’n zeshonderd mensen werken, legde hij de laatste hand aan zijn product. Maar de onderdelen waaruit de schepen werden samengesteld liet hij bouwen door anderen, collega’s die zonder werk zaten, en bereid waren met lage prijzen genoeg te nemen, om zo aan nog kostbaarder leegloop te ontkomen.

Naast de werf in Gorcum had (heeft) Damen een reparatiewerf in Hardinxveld-Giessendam, terwijl hij in 1980 de hand wist te leggen op twee kleinere werven in het noorden van het land, de Bodeweswerf in het Friese Bergum en Nijhof in het Groningse Foxhol. Ongeveer driehonderd man bouwden daar coasters, bevoorradingsschepen en sleepboten. Begin 1984 had Damen Shipyards in Nederland

een duizend man in vaste dienst. In het buitenland had zij had zij een paar reparatiewerfjes.

Maar door Damens manier van werken, het grootste deel van de productie uitbesteden aan – dikwijls in moeilijkheden verkerende – onderaannemer, bezorgde hij veel meer mensen werk dan de duizend eigen mensen. Waarschijnlijk lag het totale aantal in voor Damen Shipyard gunstige tijden rond de drieduizend. Liep de afzet terug, dan droegen de onderaannemers de eerste lasten. Bij hen werden geen opdrachten voor delen van schepen meer geplaatst, en zij moeten verder dan ook maar zien hoe ze door de tijd kwamen.

Damens grote kracht lag in zijn vermogen om schepen aan de man te brengen. Hij beschikte over een verkoopstaf van een zestig mensen die over de hele wereld kopers wist te interesseren. Die uitstekende verkoopstaf dankte hij aan zijn goede neus voor de juiste man op de juiste plaats, maar ook aan zijn “Amerikaanse managersstijl”. Wie in zijn ogen niet de gevraagde prestaties leverde, kon ander werk gaan zoeken.

Het is heel waarschijnlijk dat zijn vermogen om schepen te verkopen Damen in de ogen van de minister van Economische Zaken de mn maakte om Wiltons nieuwbouw uit de problemen te halen. De reparatie zou hij dan op de koop toe moeten nemen. Damen, die zich al eerder bij het ministerie van Economische Zaken had gemeld als gegadigde voor een andere RSV-onderneming. De Schelde in Vlissingen, was hiertoe wel bereid. Alhoewel hij zelf verklaarde “van scheepsreparatie absoluut geen kaas gegeten te hebben.” Wat Damen echt interesseerden, wat Wilton voor hem aantrekkelijk maakte, was de militaire nieuwbouw. Want hij wilde marineschepen leveren aan het buitenland, en die schepen verkoop je veel gemakkelijker als je de eigen regering één van je vaste opdrachtgevers kunt noemen.

Een maand onderhandelen

Januari 1984 ging voorbij zonder dat er enige positieve ontwikkeling in de Wilton-zaak viel te bespeuren. Wel kwamen de op de voorgaanden pagina's beschreven opties, plannen en gedachten in allerlei gesprekken (opnieuw) aan de orde. De “juridische” opdeling van Wilton in nieuwbouw, reparatie en facilitair bedrijf ondervond in Schiedam de minste weerstand. Directie, bewindvoeders, personeel en vakbonden waren zeker bereid geweest om deze oplossing te aanvaarden, als daarmee bereikt had kunnen worden dat de overheid 45 miljoen in de reparatie zou steken. De overheid ging daar evenwel niet op in. In plaats van 45 miljoen kreeg Wilton vijf miljoen gulden.

De tweede mogelijkheid, de “fysieke” splitsing, waarvan het ministerie van Economische Zaken zich voorstander had getoond, verdween – gelukkig zeiden de Wilton-mensen – vrij spoedig van het toneel, nadat de directie de ambtenaren had voorgerekend dat de operatie op zichzelf – het plaatsen van hekken en het splitsen van leidingen - 48 miljoen zou gaan kosten, en bovendien het einde van Wilton in zou luiden. Uitwisseling van personeel, gereedschappen en materiaal zou dan heel moeilijk, zo niet onmogelijk worden. Er zou veel minder efficiënt gewerkt kunnen worden, en daar zat de werf-in-nood nu bepaald niet op te wachten.

De “RDM-optie” had een hardnekkiger karakter. Wilton failliet laten gaan en de twee onderzeeërs voor Taiwan afbouwen bij RDM had de voorkeur van de minister van Financiën Ruding. Hij wilde van de nieuwbouw bij Wilton af, omdat hij in Wilton, als bouwer van marineschepen, een concurrent zag voor de beide “staatswerven” RDM en De Schelde, waarvoor hij geld op tafel zou moeten brengen in het geval dat die zonder werk zouden komen te zitten. Wilton laten

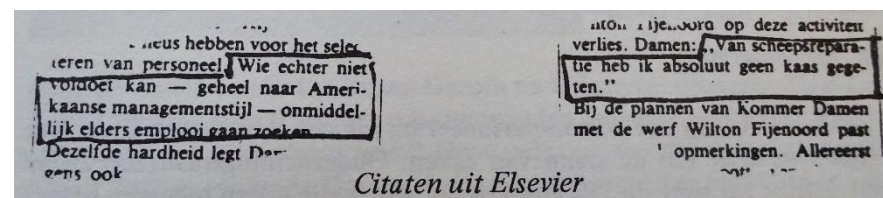
verdwijnen betekende een concurrent minder op de militaire markt, en dus meer kans voor RDM en De Schelde om aan het werk te blijven.

Er waren ministers in het kabinet Lubbers die andere opvattingen hadden. Onder hen was minister Van Aardenne van Economische Zaken. Toen hij Damen eenmaal als mogelijke redder van Wilton naar voren had geschoven, hield hij lang, te lang, vast aan de gedachte dat Damen en Wilton het samen zouden moeten klaren. In zijn plannen zou Damen de Schiedamse werf in handen kunnen krijgen door middel van een “technisch faillissement”. Damen kwam op die manier bijzonder goedkoop aan Wilton, terwijl de strop voor de schuldeisers zou zijn. Onder die schuldeisers was de overheid overigens een heel grote, zij had van Wilton ook nog dertig miljoen gulden aan loonbelasting en sociale premies – over de laatste maanden van 1983 – te vorderen.

De werknemers van Wilton en de vakbonden wezen de “RDM-optie” volstrekt af. De twee onderzeeërs zouden in Schiedam afgebouwd moeten worden. “Overvaren” naar de RDM? Nooit, zeiden de werknemers van Wilton, het is ons werk, wij maken ze klaar. Ook de mensen bij de RDM zagen de oplossing niet zitten. De bedrijfsledengroep van onze bond verklaarde dat de onderzeeërs niet bij RDM zouden worden afgebouwd. Het werk zou besmet worden verklaard. We komen hierop terug.

Tegenover de samenwerking of het samengaan met Damen stelden de werknemers van Wilton en de bonden zich in het begin gematigd positief op. Districtbestuurder Dik Nas verwoorden het als volgt: “We zijn niet tegen Damen, we zijn alleen nog maar niet voor.” Het had iets van de drenkeling die zijn hand uitsteekt naar een afgebroken plank omdat zijn zwemvest lek geraakt is. Typerend is in dit verband een bladzijde over scheepsbouwer Damen in Elseviers Weekblad die

gelezen werd door een kaderlid bij Wilton. Daarin zijn wat passages dik omlijnd. Onder andere: “Wie echter niet voldoet kan – geheel naar Amerikaanse managementstijl – onmiddellijk elders emplooi gaan zoeken.” En verder: “Van scheepsreparatie absoluut geen kaas gegeten.” De twijfel was er blijkbaar al.

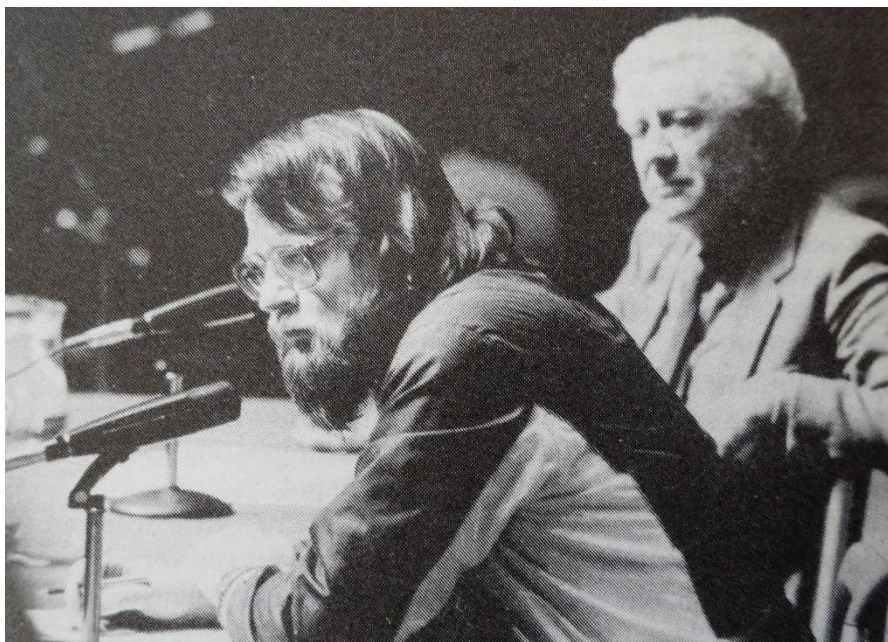

De werknemers, de bonden, maar bijvoorbeeld ook de voorzitter van de vaste Kamercommissie van Economische Zaken, de PvdA'er Arie van der Hek, wezen het “technische faillissement” als manier om Wilton in handen van Damen te spelen, af. Zij meenden dat er andere mogelijkheden waren om tot samenwerking of samengaan te komen. Een aandelentransactie of een joint venture. De Wilton-directie gaf duidelijk de voorkeur aan het laatste, de samenwerking dus. Damen had al van het begin af aan beweerd dat hij Wilton voor een gulden wilde overnemen, of geld toe zou moeten hebben. Bij dit alles speelde – min of meer op de achtergrond – ook Taiwan nog mee. Het land moest ermee instemmen dat de onderzeeërs weliswaar bij Wilton, maar in feite door Damen, zouden worden afgebouwd. Het bouwen bij Wilton stelden de Taiwanese voorop. Daar hadden ze zelfs een lening van niet twintig, maar dertig miljoen voor over. Voor de afbouw bij RDM voelden ze helemaal niets.

Wilton zou met de lening van dertig miljoen gulden van Taiwan en een overheidssteun van veertig miljoen voor de reparatieafdeling de schepen kunnen afbouwen. Alleen als zelfstandige onderneming. De

uitstel van betaling moest eerst van de aan. Maar daar was nu juist alles om begonnen. Geen wonder dat bij Wilton de opvatting ging leven dat de overheid maar een doel had: Wilton moet kapot.

In deze ongelukkige omstandigheden kregen Damen en Wilton van minister Van Aardenne welgeteld een maand de tijd om tot een vergelijk te komen. Dat lukte niet, en niet alleen vanwege het feit dat die maand, februari, maar 29 dagen telde.

Dik Nas naast Herman Wigbold op de Doelen-manifestatie.

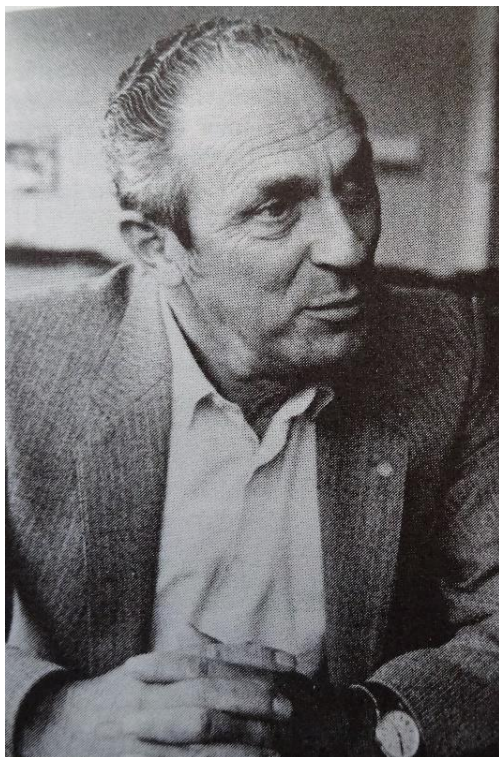
RDM stok achter de deur

Een maand onderhandelen met Damen, met een stok achter de deur. Want bij een eventueel mislukken van de onderhandelingen zou Wilton failliet gaan, en de onderzeeërs zouden bij de RDM afgebouwd worden, ook al kostte dat vierhonderd miljoen gulden en twee jaar langer bouwen. Wilton directeur Sluis reageerde er nijdig op: “Het kan kennelijk niet schelen wat het kost, maar Wilton moet kapot.” Wat een faillissement de overheid zou kosten was overigens geen geheim. In ieder geval de al genoemde dertig miljoen gulden aan achterstallige belasting en premies die, als Wilton failliet zou gaan afgeschreven konden worden.

De Wilton-directeur vond de “RDM-optie” een onmogelijk idee, “omdat overvaren technisch niet kan, tenzij je een kapitaal wenst uit te geven.” Bij wijze van grap (?) voegde hij er nog aan toe dat failliet verklaren en leeg plukken behoren tot de praktijken van louche koppelbazen. Minister Van Aardenne stelde deze grap niet op prijs. Een dag later zei hij tot een verslaggever van Het Vrije Volk: “Dat is wel krachtige taal. Ik zou het meer op prijs hebben gesteld als dat in mijn gezicht was gezegd en niet achter mijn rug.

Op 2 februari kwam het Wilton-personeel bij elkaar. Bestuurder Dik Nas gaf een overzicht van de stand van zaken. Ondernemingsraad-voorzitter Albert Etman zei over de “RDM-optie”: Als ze die boten hier weghalen gebeurt dat wel in kleine stukjes. Dan zijn ze alleen nog maar geschikt voor Disneyland.” Nas noemde het verschrikkelijk dat de Wilton-mensen opnieuw een maand lang heen en weer moesten slingeren tussen hoop en vrees. Hij durfde nauwelijks nog om een maand strijdbare opstelling te vragen. Maar deed dat toch... en kreeg meer dan hij vroeg.

En de onderhandelingen met Damen, waar minister Van Aardenne zoveel prijs op stelde? Die werden, nog voor zij goed en wel op gang waren gekomen, door dezelfde minister – of door zijn collega's – onder zware druk gezet. De eerste inbreng van de overheid was de bepaling dat Wilton in de toekomst geen marineschepen meer zou mogen bouwen, althans voor zover daar steun van de overheid voor nodig zou zijn. Maar juist om die marineschepen was het Damen begonnen. Daarom had hij al eerder geprobeerd De Schelde in handen te krijgen.

OR-voorzitter Albert Etman is zeer loyaal aan Wilton en aan de bond. Maar Wilton staat wel duidelijk op nummer één.

Over de eerste contacten tussen Damen en Wilton zei directeur Sluis dat ze in een “goede sfeer” hadden plaats gevonden, en dat “een lichte mate van optimisme op zijn plaats was.” De voorzitter van de ondernemingsraad, Albert Etman, noemde Damen “een man die recht toe recht aan is.” Over het gesprek tussen Damen en de ondernemingsraad zei hij dat het “beminnelijk was en zonder scherpe kantjes. ’En

Damen? Die zei niets. Maar zijn zwijgzaamheid was toen al gewoon geworden.

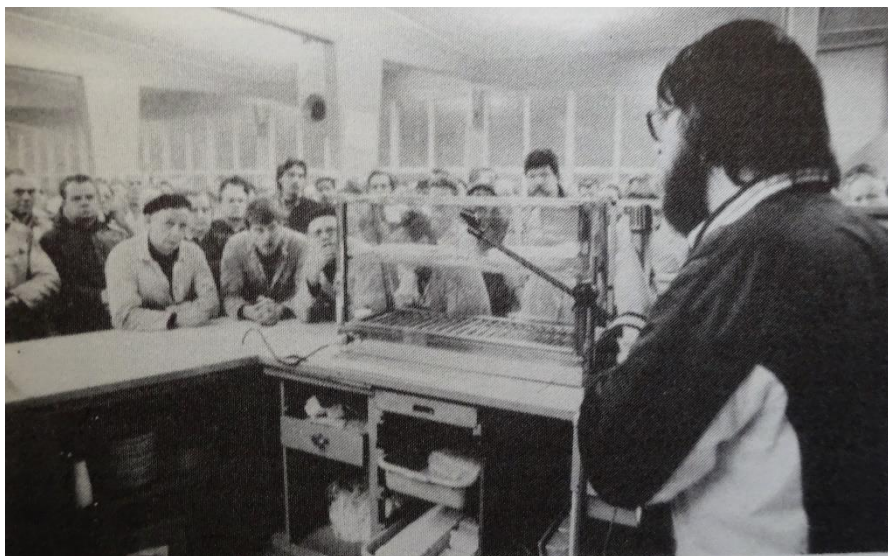
Voorzichtige uitlatingen dus van mensen die beseften dat ze de zaak niet in gevaar mochten brengen door het doen van krasse uitspraken. Minister Van Aardenne was – weer eens – minder subtiel. Hij verklaarde dat hij, na de bestudering van het plan van Damen en het rapport Langman, tot de slotsom was gekomen dat ook bij een samengaan van Damen en Wilton er nog een paar honderd Wilton-mensen ontslagen zouden moeten worden.

Is het een wonder dat vooral de houding van minister Van Aardenne en zijn ambtenaren een grote achterdocht wekte bij het Wilton-personeel? De tweede voorzitter van de ondernemingsraad, Wim van Schellebeek, had zij wantrouwen al eens uitgesproken: “Wij vrezen nog altijd dat de “Damen-optie” een camouflage is voor de “RDM-optie.” Sedert 5 februari werden de beide onderzeeërs dan ook extra scherp in het oog gehouden.

De Wilton-mensen kregen de steun van hun collega's bij RDM, Jules Bindinga, verklaarde: “De Taiwanese opdracht is door Wilton zelf binnengehaald en die moet daarom in Schiedam worden gerealiseerd. Wij vinden het ongepast als werknemers onderling werk van elkaar afpikken. Daarom houden we er deze mening op na. “De Wilton-mensen reageerden – hoe kon het anders”- enthousiast. Albert Etman: “Hier ben ik gelukkig mee.”

De overheid bleef doordrammen. De directie van Wilton kreeg de opdracht om met RDM te gaan praten over de afbouw van de onderzeeërs. Maar de directie weigerde. “Los van extra kosten zouden gesprekken leiden tot particuliere wanhoopswaardigheden die op hun beurt de hele afbouw kunnen doen mislukken.” In de brief aan de bewindvoerders, waarin de weigering werd toegelicht, beschuldigde de

directie het kabinet van “soevereine minachting voor de democratie”, omdat de Tweede Kamer zich op het standpunt had gesteld dat de afbouw bij RDM niet bespreekbaar was. De directie merkte ook op dat de overheid loog toen zij beweerde dat Taiwan niet bereid was om voldoende geld voor de afbouw ter beschikking te stellen. “Een dergelijke uitspraak staat op gespannen voet met de waarheid”, schreef de directie heel netjes aan de bewindvoerder.

Actiebijeenkomst in de Wilton-kantine.

Eerste aanzet tot actie

Op de ochtend van de 8ste februari stroomde de Wilton-kantine in de kortste keren vol. De mensen waren opgeroepen door de vakbonden. Die vonden dat het tijd werd om met elkaar over mogelijke acties te praten. Tot dan toe was dat niet gebeurd om te voorkomen dat het met Wilton nog beroerder zou gaan.. De protesten in de kantine richtten zich vooral tegen minister Van Aardenne, die men er van verdacht Wilton niet echt uit de moeilijkheden te willen helpen. Daarom stelde het personeel de regering een ultimatum . Binnen een week veertig miljoen op tafel. Zo niet, dan actie.

Dik Nas ze, nou ja zei: “De overheid is tot nu onbehoorlijk omgesprongen met Wilton-Fijenoord. Geen enkele suggestie is uitgevoerd. Sterker nog, steeds weer kwam men met nieuwe voorwaarden en werden nieuwe onderzoeken aangekondigd. Wilton wil nu eindelijk eens haar eigen gang gaan en op eigen kracht uit de problemen komen. Daarom regering, geef in godsnaam geld. Desnoods wordt Wilton juridisch opgesplitst, maar laat het dan wel een organisatorische eenheid blijven. We willen niet opnieuw een slooppartij op de werf.

Ondernemingsraadvoorzitter Albert Etman vertolkte de opvatting van alle Wilton-mensen De onderzeeërs voor Taiwan moesten bij Wilton worden afgebouwd: “Wij laten ons werk niet stelen.” Verder zij hij: “Morgen is het precies een jaar geleden dat surseance van betaling werd aangevraagd. Het is een grote schande dat de toekomst van Wilton nog steeds aan een zijden draadje hangt door toedoen van de overheid.”

Intussen waren de voorbereidingen voor eventuele acties al begonnen. Er was een commissie van zes mensen gevormd die de acties

zouden gaan leiden en bundelen. Zij bestond uit Henk Braad, Henk Rodenburg, Nico van den Bosch, Henk de Koning, Henk Zagwijn en Dick Benner. O ver de vorm van het verzet liet niemand zich nog uit. Wel werd aangekondigd dat er de volgende week opnieuw vergaderd zou worden. Was er dan geen positief antwoord van de regering, dan zou over de opzet van de acties worden gesproken. Het personeel was het zat. Er was werkelijk niets datv enige hoop gaf.

De ondernemingsraad van Wilton op bezoek bij Damen in Gorcom.

De gesprekken met Damen gingen weliswaar door, maar leverden weinig op. Weer kon de schuld op de overheid worden geschoven, want die bleef bij haar opvatting dat een Wilton-Damen-combinatie geen of alleen maar kleine marineschepen zou mogen bouwen.

De ondernemingsraad van Wilton bracht een bezoek aan het Gorcumse bedrijf. De sfeer was nog steeds prettig, maar het geluk werd ook deze keer niet gevonden. Albert Etman: "Damen heeft ons nog altijd niet kunnen overtuigen dat de overname de beste oplossing is." Wel meenden de ondernemingsraadsleden uit de gesprekken te mogen opmaken dat Damen niet zou vasthouden aan zijn eerder ingenomen standpunt dat Wilton door een faillissement in zijn handen moest komen. Ook andere mogelijkheden zouden bespreekbaar zijn, al dachten de ondernemingsraadsleden niet dat Damen veel geld op tafel zou willen leggen. Tot een wat optimistischer conclusie kwam directeur Sluis enkel dagen later. Hij zei niet de indruk te hebben dat Damen erop uit was Wilton voor een appel en een ei in zijn bezit te krijgen. "Een faillissement is niet per se noodzakelijk om te komen tot samenwerking met Damen. Mijn stellige indruk is dat de heer Damen er ook zo overdenkt."

Directeur Sluis bleef echter de voorkeur geven aan een zelfstandig Wilton. Met dertig miljoen gulden van Taiwan en veertig van de overheid zou Wilton de onderzeeërs af kunnen bouwen, en – eventueel in samenwerking met Damen – nieuwbouwopdrachten kunnen zoeken. De ontwikkeling in het overleg vormden dan ook geen enkel "gevaar" voor de acties die personeel en bonden voornemens waren te ondernemen. De regering liet uiteraard niets van zich horen, en daarom werd besloten van start te gaan. Maar wel op een vreedzame manier. Alle hoofdrolspelers in het Wilton-drama werden door het actiecomité uitgenodigd om naar de Doelen in Rotterdam te komen. Om met elkaar nog eens over de zaak te praten. Er kwamen er meer dan tweeduizend op de 20ste februari.

De Wilton-mensen waren er natuurlijk – ze hadden een roostervrije dag – maar ook veel van hun vrouwen en collega's van andere bedrijven.

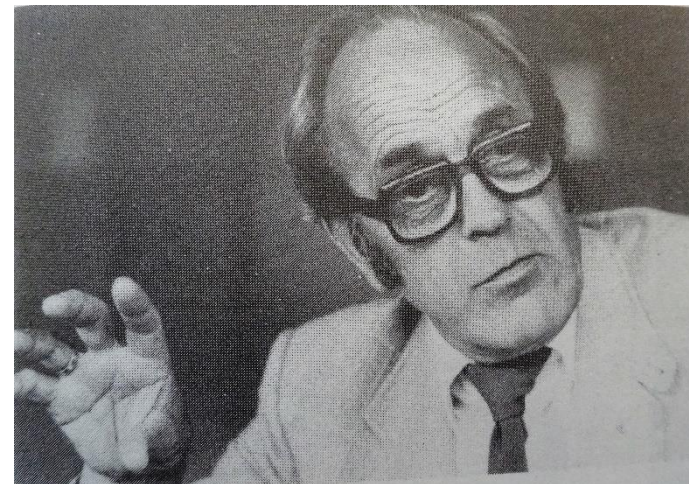

De massaal bezochte bijeenkomst in de Rotterdamse Doelen

De scheepsbouwspecialisten van de grote fracties uit de Tweede Kamer waren komen opdagen. Arie van der hek van de PvdA, Joost van Iersel van het CDA en Huub Jacobse van de VVD. Dan nog de directeuren Sluis en Damen, de burgemeester van Schiedam Reinier Scheeres, en een groot aantal vakbondsbestuurders. Hoofdrolspeleer ontbrak, alhoewel hij wel was uitgenodigd: minister Gijs van Aardenne. Hij had laten weten geen tijd te hebben...

Wie ook ontbrak, en dat was heel verdrietig, was ondernemingsraadvoorzitter Albert Etman. Hij was diezelfde dag voor een operatie in het ziekenhuis opgenomen. Op het spreekgestoelte werd zijn plaats ingenomen door Wim van Schellebeek: "Beste jongens en meisjes in de Tweede Kamer, tegen jullie zeg ik: Laat eens zien dat jullie niet alleen aan volks verlakkerij, maar ook aan volksvertegenwoordiging doen. En naar de Bezuidenhoutseweg zou ik willen schreeuwen: Zet jullie eigen belang met het sauveren van jullie staatswerven RDM en De Schelde nu eens even opzij en help ons, want we zijn het waard."

Wim van Schellebeek

Tweede Kamerlid voor het CDA Joost van Iersel. ↑

Wim van Schellebeek besloot zijn toespraak met een ernstige waarschuwing die heel erg tot de verbeelding van de aanwezige scheepsbouwers sprak: “Dit was onze laatste nette demonstratie. Als we weer naar Den Haag komen dan zullen we niet meer op de stoep halt houden, maar ons in de bankjes in de Kamer dringen. Want we zijn het zat, spuugzat.” Dat kon iedereen in de Doelen overigens al duidelijk zijn, want letterlijk overal hingen de pamfletten met de mededeling dat “Wilton kotst van deze regering.”

Directeur Sluis voerde ook het woord. Hij vertelde een sprookje: “Er was eens een kerngezond bedrijf, dat nog nooit steun van de overheid had gehad. En toen kwamen de RSV, die het hele bedrijf onderuit haalt, en de goede fee, de overheid, op het toneel. En de goede fee zei: ik wil de reparatieafdeling wel met veertig miljoen gulden helpen, maar dan moeten we wel eerst het goede been (de nieuwbouw) breken of liever nog amputeren. Een jaar lang blijft de bloedtransfusie – met die veertig miljoen gulden om uit de surseance van betaling te komen ... en dan zegt de goede fee: Wat begint de patiënt bleek te zien. En dat allemaal terwijl doctoren als de Nationale Investeringsbank, McKinsey en oud-minister Langman zeggen dat Wilton-Fijenoord het waard is om gered te worden.” Directeur Sluis besloot met: “We geven ons niet over. Lang leve Wilton.” Woorden die de Wiltonners recht in het hart gingen, en waarvoor ze staande klaptten. Directeur Damen, die geen toestemming had gekregen om het woord te voeren, zei tegen de pers, in een reactie op de Kamerleden Van Iersel en Jacobse die vonden dat er voor de onderhandelingen tussen Damen en Wilton wel wat meer tijd kon worden uitgetrokken: “Ik heb geen enkele behoefte aan uitstel.” Wel beklagde hij zich erover dat hij nog altijd geen inzicht had gekregen in de boeken van Wilton, en dat inzicht had hij wel nodig om over een overname,

eisen van de minister Van Aardenne, een technisch faillissement en geen marine-opdrachten, noemde de burgemeester “ronduit schandelijk.”

“Wat voert de regering toch voor beleid, waardoor een in wezen gezond bedrijf en de daarmee verbonden lokale samenleving op onterechte gronden kapot worden gemaakt. Dit is onverteerbaar en wij zullen alles in het werk stellen om dat te voorkomen.” En voor wie het allemaal nog niet begreep stelde bondsvoorzitter Dick Visser vast: “De Grens is bereikt. Vandaag moet het keerpunt zijn.” Hij voegde eraan toe dat voor andersoortige acties de bondskassen open zouden staan.

Zwijgend naar Zwitserland

De dagen na de bijeenkomst in De Doelen waren – en ons verhaal wordt vervelend – alweer vol onzekerheid. Was het echt waar dat minister Van Aardenne definitief afzag van zijn onzalige plan om de onderzeeërs bij de RDM te laten afbouwen? ... over die honderden ontslagen die zouden vallen als Wilton door Damen werd overgenomen. Loos alarm, of dreigede dat gevaar echt? Waarom zweeg de directie in alle talen, en waarom was zij plotseling naar Zwitserland gegaan?

Damen had met het ministerie van Economische Zaken onderhandeld. De Wilton-directie en de bewindvoerder waren daarbij alleen als “waarnemer” aanwezig geweest. De bewindvoerders hadden de directie zwijgplicht opgelegd, en wilde zelf niet meer kwijt dan dat de gesprekken de volgende week zouden worden voortgezet. Dat viel niet goed bij personeel, ondernemingsraad en bonden. Dik Nas: “Als je dit na 14 maanden open overleg moet meemaken, raken clichés uitgeput.” Over de Zwitserse reis werd al even geheimzinnig gedaan. De directeuren volstonden met de mededeling dat er “buitenlandse belangstelling” was. Daar moest iedereen het maar meedoen.

De ondernemingsraad trok – per telex – de bewindvoerders aan de oren: “Wij gaan ervan uit dat u niet doende bent om WF in stilte te laten overlijden en dat bij het overleg van woensdag geen zaken aan de orde zijn geweest die het daglicht niet kunnen verdragen. Wij begrijpen dan ook niet dat u de directie niet in staat stelt om de ondernemingsraad te informeren.” De telex werd wel beantwoord, maar dat bevredigde de ondernemingsraad niet. Er stond niets in.

Daarom ging er opnieuw een telex naar de bewindvoerders, met vier heel concrete vragen: “Hoe waarschijnlijk, c.q. nabij is een

faillissement van WF? Hoeveel arbeidsplaatsen gaan er maximaal verloren indien ons bedrijf door Damen wordt overgenomen? Wat zijn mogelijk de volgende stappen die van partijen verwacht kunnen worden? Naar welke streefdatum wordt er gewerkt t.a.v. een oplossing van de problematiek WF?” De ondernemingsraad kreeg op alle vragen een antwoord, maar in de loop van de tijd en niet per omgaande zoals gevraagd.

Terug in Nederland, lieten de Wilton-directeuren Sluis en Jonker nog steeds weinig los over hun Zwitserse avontuur, waarvan de onderhandelingspartner van dat ogenblik, Damen, niet eens op de hoogte was gesteld. Alhoewel ze op Schiphol werden opgewacht door een Wilton-delegatie onder leiding van Dik Nas, en onmiddellijk aan de tand werden gevoeld, vertelde de heren Sluis en Jonker niet meer dan dat het zou gaan om belangrijke contacten die van veel nut zouden kunnen zijn als de onderhandelingen met Damen op niets uitliepen. En die kans begon, zoals uit allerlei signalen bleek, steeds groter te worden.

Hoe slecht het nieuws was, en ook hoe groot de verwarring en de onzekerheid intussen waren geworden, bleek op de personeelsbijeenkomst van 7 maart. Wim van Schellebeek deelde het personeel mee dat het in het overleg met Damen vooral ging om het aantal arbeidsplaatsen dat bij overname zou moeten verdwijnen. Er werd, zei hij, “Gesproken over vijfhonderd tot duizend ontslagen. En dat getal ligt dicht bij de duizend dan bij de vijfhonderd.” Wim zat bepaald niet ver naast de waarheid, bleek later.

Kommer Damen had het bij hem verbruid. Van de voorzichtige beoordeling uit de beginperiode was weinig meer over. “Een jonge dynamische ondernemer met een gouden voortouw dat nu dient als een gouden strop voor Wilton. Dat is de zelfde Damen die zei geen moeite te hebben met het aan het werk houden van zevenhonderd

man in de nieuwbouw, en pas zaken wilde doen als het helle personeel achterde overname stond.” Het “gouden voortouw” was een

prijs die Damen met dynamisch ondernemen had gewonnen.

Dik Nas haalde giftig uit naar de politiek: “Ik zeg: Tweede Kamer, doe iets. Met zulke politiek stuur je mensen de verkeerde kant op!” Ook de bewindvoerders, die de directie het zwijgen had opgelegd, en de directie die het zwijgen had aanvaard, kregen een veeg. En o ver de situatie die door dit alles was ontstaan: “Het is kiezen tussen actie voeren waarna een faillissement kan volgen, en niets doen wat ook faillissement tot gevolg kan hebben. Ik durf die keuze niet aan. Het is goor dat de hoge heren het zo ver hebben laten komen.

Nas zette Damen en de directeur-generaal van het ministerie van Economische Zaken. Leliveld, eveneens in de beklagdenbank. “Het gaat er al lang niet meer om wie liegt, maar wie het meest en wie

wat minder liegt.“ Van Schellebeek zei over de politiek: “desnoods moeten CDA en VVD het kabinet maar laten vallen als er tweeduizend arbeidsplaatsen in Schiedam gered kunnen worden.” En over minister Van Aardenne: “Om bij Wilton te kunnen werken heb je een zak vol diploma’s nodig, maar je kan blijkbaar een grote zak zijn om het ministerie van Economische Zaken te mogen beheren. “

En de Zwitserse contacten? Louche wapenhandelaars, zei de een. Duistere oliebaronnen wist de ander. Dik Nas: “Als dat zo is, gaan we ook binnen de kortste keren aan het gas.” We kunnen de wapenhandelaars, de oliebaronnen of wat dan ook verder vergeten. Zij speelden in het vervolg en in de afloop van het Wilton-drama geen enkele rol meer.

Vrees en verwarring genoeg om een spoeddebat van de Tweede Kamer te vragen, en om Damen een paar vragen te stellen. Dat deed de ondernemingsraad: “Verontrust door de zwijzaamheid van de directie en de bewindvoerders van Wilton-Fijenoord over de met u gevoerde onderhandelingen en in verband met de komende besprekingen herinneren wij u hierbij gaarne aan uw uitspraken bij uw eerste kennismaking met de ondernemingsraad van Wilton-Fijenoord te weten: Geen gedwongen ontslagen in de nieuwbouw en niet meer gedwongen ontslagen in de reparatie dan noodzakelijk volgens het ons bekende rapport Langman/McKinsey (capaciteit 1.350.000 uur), de belangen van het betrokken personeel zullen ook door u zoveel mogelijk worden behartigd; geen overname van Wilton-Fijenoord door Damen indien niet het gehele personeel daar achter staat. Wij zien uw optreden vol verwachting tegemoet.”

De dag van de bezetting

Vrijdag 9 maart gebeurde er van alles. De heer Damen liet de ondernemingsraad en de vakbonden weten wat er zou gaan gebeuren als hij Wilton in handen kreeg. 922 mensen zouden moeten verdwijnen. Dat betekende nagenoeg een halvering van het personeelsbestand. Het bleek dat Damen zijn manier van “ondernemen” ook in Schiedam wilde doorvoeren. Zo weinig mogelijk eigen personeel en als er werk voorhanden zou zijn, inlenen. Damen dacht dan ook uit de arbeidspool, waarin de ontslagen werknemers terecht zouden komen, permanent zo’n driehonderd man te moeten lenen. Het risico van minder werk dus niet zelf nemen, maar afwentelen op anderen.

De bespreking duurde niet lang. Ondernemingsraad en bonden twijfelden geen moment aan wat ze moesten doen. De hele handel keihard afwijzen. De directie nam een zelfde standpunt in: Overname met halvering van het personeelsbestand was ondenkbaar. Dit bracht haar in botsing met de bewindvoerders, die blijkbaar meer oog hadden voor de financiële kant, en een samengaan – ook met ingrijpende sociale gevolgen – beslist nog niet afwezen. Zelfs op doorgaan ervan rekenen.

Hoe zat het met de financiële kant? De gedachte was om Wilton – technisch failliet te laten gaan. Uit wat er nog aan RSV-geld over was zou Damen een bedrag van 68 miljoen gulden krijgen plus nog eens voor 59 miljoen aan grond, dokken en gebouwen. In ruil daarvoor zou Damen voor 127 miljoen aan schulden overnemen. Aangezien 68 plus 59 gelijk is aan 127, betekende het dat Damen geen cent op tafel hoefde te leggen. Ook niet voor de 922 mensen die de straat op moesten, want die zouden door Wilton worden ontslagen; de kosten ervan waren althans in de 127 miljoen aan schulden verdisconteerd. Op één punt leek Damen dus wel degelijk gelijk te krijgen, want hij had beweerd dat hij Wilton voor hooguit een gulden in handen zou krijgen of met geld toe.

Wat Dik Nas twee dagen van tevoren niet durfden – kiezen tussen actie voeren of niet actie voeren – durfde hij nu wel. Namens de bonden stelde hij voor het bedrijf te bezetten. Er waren bijna geen werknemers die het voorstel niet ondersteunden. Het zou een bezetting moeten worden zonder enige belemmeringen van de werkzaamheden in nieuwbouw en reparatie. Directeur Sluis was met het eerste deel van het voorstel bepaald niet ingenomen, maar het tweede deel stemde hem tevreden. Hoe dan ook, om vijf uur was het zo ver.

Wilton was op dat moment nog altijd een RSV-bedrijf, en de parlementaire enquêtecommissie was druk doende mensen aan de tand te voelen. Waarom zouden wij dan ook niet eens een getuige horen? Zijn naam Dick Visser, zijn leeftijd 43 jaar, zijn beroep vakbondsvoorzitter. Zijn verklaring, niet onder ede: “Vrijdag 9 maart 1984 passeerde ik de Benelux-tunnel van zuid naar noord. In mijn auto bevonden zich, naast mijzelf, mijn zonen aan wie ik het industriegebied ten zuiden van Rotterdam – waarvan ik zelf tijdens een werkbezoek van het bondsbestuur aan Shell-Pernis diep onder de indruk was geraakt – had getoond. De tunnel verlatend was het exact 17.00 uur, en gewoontegetroouw draaide ik de autoradio aan voor het laatste nieuws. Toen en daar vernam ik dat Wilton was bezet.

Zonder mij te bedenken heb ik bij Schiedam de snelweg verlaten, en heb mij gemeld bij de poort van Wilton, waar ik de bewakingsdienst in opperste verwarring bracht, aangezien het bericht van de bezetting nog niet tot de poort was doorgedrongen. Ik kreeg evenwel toestemming om het ondernemingsraadlokaal te bezoeken, en bevond mij terstond in de opwindende bedrijvigheid waarmee de aanvang van een bedrijfsbezetting als regel gepaard gaat. Ik vond het machtig gebeuren. Na zoveel ellende nog zo'n enthousiasme en strijd lust.”

Maar daarmee was het nog niet op, die vrijdag. De grootste verrassing was ongetwijfeld het aanbod van de gemeente Schiedam om Wilton te kopen, om op die manier zonder de “hulp” van Damen de werkgelegenheid in Schiedam niet in elkaar te laten storten. Het hoe en waarom van dit – voor de Wiltonezen bijzonder welkome initiatief – zetten burgemeester en wethouder als volgt aan de raad uiteen: “Op 9 maart j.l. vond – nadat de ondernemingsraad van WF door de directie van Damen op de hoogte was gebracht van het voornemen om bij overname van WF door Damen 922 personeelsleden te ontslaan – tussen RSV, WF en scheepswerf Damen een beslissend gesprek over de overname plaats. De gemeente Schiedam was hiervan op de hoogte en had redenen om te veronderstellen dat dit overleg niet tot overeenstemming zou leiden, en dat mitsdien de minister van Economische Zaken zou terugvallen op zijn RDM-optie, waardoor faillissement van WF met alle gevolgen van dien binnen afzienbare tijd niet meer te vermijden zou zijn. In de lijn van ons standpunt dat een faillissement onoverkomelijke gevolgen heeft voor de stad Schiedam en derhalve onaanvaardbaar is verzonden wij op 9 maart j.l. een telex aan de bewindvoerders van WF en de Raad van Bestuur van RSV waarin het voorstel werd gedaan om het onroerend goed van WF te kopen voor een bedrag van 40 á 45 miljoen gulden en dit tegen een jaarlijkse canon weer in erfpacht aan WF uit te geven met de verkoop van de gebouwen voor f 1,00 teneinde de mogelijkheid tot hypothecaire financiering van de opstallen e.a. voor WF open te houden. Dit aanbod werd de kern van een plan – de Schiedam-optie genoemd – om zonder faillissement de bedrijfsvoering van WF te kunnen voortzetten. Het nam niet weg dat na 9 maart de onderhandelingen met Damen werden voortgezet, doch vanuit een voor WF minder hopeloze Positie.”

Damen nog altijd favoriet

Directie, personeel en bonden waren enthousiast over het plan van de gemeente Schiedam. Met de veertig of vijfenveertig miljoen van de gemeente en de veertig miljoen voor de reparatie van de overheid zou Wilton uit RSV losgemaakt kunnen worden en zelfstandig verder gaan. Er zouden dan ook geen duizend mensen ontslagen hoeven te worden, maar aanzienlijk minder, en dat zou goeddeels door natuurlijk verloop opgevangen kunnen worden. Degene die er anders over dachten waren minister Van Aardenne en zijn ambtenaren op Economische Zaken. Zaterdag 10 maart, toen het Schiedamse plan nog niet eens van alle kanten was bekeken, meende Van Aardenne voor de Tros-radio te moeten zeggen dat zijn voorkeur bleef uitgaan naar een overname van Wilton door de scheepsbouwer uit Gorcum.

Wim van Schellebeek over het overleg met de topambtenaren van Economische Zaken: "Ze hebben duidelijk laten blijken erg geporteerd te zijn van de Damen-aanpak. De wijze waarop ze Damen verdedigen, sprak boekdelen." Inhoudelijk hadden de ambtenaren geen kritiek op de plannen van de gemeente Schiedam: "De cijfers kloppen, alleen wijkt de filosofie van dit plan duidelijk af van dat van Damen. Damen wil Wilton in korte tijd weer een winstgevende onderneming maken. Dat kost duizend arbeidsplaatsen. Schiedam wil Wilton met veel minder ontslagen weer gezond maken. Maar dat kost meer tijd.

Zondagavond zorgde Damen nog even voor de nodige opwinding door, na zij terugkeer uit Engeland waar hij over een verbouwoopdracht van – al weer – 45 miljoen gulden voor Wilton zou hebben gesproken, voor de televisie verklaren dat er in principe over-

eenstemming was over zijn overname van Wilton. Veel Wiltonezen gingen naar het bedrijf om te horen in hoeverre dat waar was. Ze werden gerustgesteld door Dik Nas: "De overname gebeurt niet, niet nu, nooit!" Overigens werd het bericht ook direct door de RSV-top tegengesproken.

Dat minister Van Aardenne de voorkeur bleef geven aan de "Damen-optie" was niet naar de zin van het actiecomité van de Industriebonden FNV en CNV dat de bedrijfsbezetting regelde. In het door het actiecomité uitgeven "Dagblad Wilton-Fijenoord", waarvan het tweede nummer dinsdag 13 maart op de werf werd verspreid, kon men lezen: "De Schiedam-optie werd door Gijs in de achterste wagen geplaatst en kwam niet aan bod. Bolle Gijs ligt niet wakker van het verlies van 1.000 arbeidsplaatsen." Dit naar aanleiding van het gesprek dat de bestuurders van de bonden maandagavond met de minister hadden gevoerd.

Verder stond er in dat "Dagblad" nummer: "De vakbonden hebben Damen aangeraden dat, wanneer hij zonder risico's Wilton-Fijenoord wil vernemen, hij dat beter maar niet kan doen, want dat is voor hem het meest risicoloos." De punten die die in het gesprek met Damen aan de orde waren gekomen, werden ook vermeld. "Een managementcontract, waarbij het acquisitie-apparaat van Damen ten dienste komt van een zelfstandig WF. Damen doet een ander voorstel tot reorganisatie. Damen ziet er uit eigen initiatief helemaal vanaf en in dit geval dient de Schiedam-optie aan de orde te komen." Tot slot werd aangekondigd dat de besprekingen met Damen verder zouden gaan.

Dik Nas vertelde Het Vrije Volk hoe Damen tot zijn onaanvaardbare bod was gekomen. Hij ging bij zijn berekening uit van 700.000 manuren in de reparatie, en kwam zo tot een ontslag van 900 á 1.000

man. “Maar in het rampjaar 1983 werden 1,2 miljoen uren gemaakt. Laat golden wonderboy Damen dus maar in Gorcum blijven”, zei Nas. Hoe lief was minister Van Aardenne voor Damen? Veel te lief vonden de bezetters en ook de directie. Damen had daar waarschijnlijk andere opvattingen over. Want ondanks Van Aardennes uitgesproken voorkeur voor overname door Damen bleef hij altijd vasthouden aan de bescherming van de beide staatswerven RDM en De Schelde. Dit zou betekenen dat Damen geen toestemming kreeg om bij Wilton marineschepen te bouwen, en dat was de worst die de hele tijd voor zijn neus had gehangen.

Nog twee uitspraken van die maandag de 12de. Eerst Dik Nas nog een keer. “We zijn door Van Aardenne dus veroordeeld om met Damen te praten. Dat doen we dan ook, al zullen we alleen maar akkoord gaan met een overname als het gehele personeel mee overgaat.” En ondernemingsraadvoorzitter Albert Etman – hij was er weer! – nadat de ondernemingsraad met de bewindvoerder had gesproken over de onderbrenging van de Wilton-aandelen in een personeelsstichting: “Dat men in Den Haag zo aan Damen vasthoudt, komt door een RSV-trauma. Ze zijn bang dat de zeggenschap opnieuw bij dit concern komt te liggen.”

De dag kende toch ook nog een paar lichtpuntjes. Er werd gefluisterd dat Damen, onder bepaalde voorwaarden, bereid zou zijn om over minder dan duizend arbeidsplaatsen te praten. Het wantrouwen tegen Damen was echter al zo groot dat deze mededeling bij Wilton de handen niet op elkaar bracht. Meer waardering hadden ze voor de boodschap die Dik Nas namens de voorzitter van de Vaste Kamercommissie voor Economische Zaken, Arie van der Hek, kon overbrengen: De brief van minister Van Aardenne aan de Tweede Kamer, waarin hij Damen aan Wilton koppelde, was van tyafel. “Dankzij Arie”, zei Dik.

Rekenfout van Scheepsbouwer

De bonden praatten op donderdag – 15 maart – niet, zoals was afgesproken, met Damen verder. Damen vroeg en kreeg, uitstel tot zaterdag, om een “minder vergaand scenario” te schrijven. De ware reden hoorde de ondernemingsraad van directeur Sluis. Damen had zich een beetje verrekend. Hij was er van uitgegaan dat de reparatieafdeling over 1984 een verlies van elf miljoen zou lijden. Bij Wilton had men echter becijferd dat er een winst van één miljoen zou worden gemaakt. En directeur Sluis zei dat hij zijn visie staande had kunnen houden. Het kwam er op neer dat Damen zich twaalf miljoen had verrekend.

Het gesprek van zaterdag vond evenmin plaats. Damen vroeg weer uitstel, deze keer voor onbepaalde tijd. Dik Nas meende dat dat het gevolg was van een gesprek op vrijdag tussen de Wilton-directie, de ondernemingsraad en de bonden. “We maakten daarin kenbaar dat we alleen naar Gorcum willen gaan om een aanbod aan te horen. De ontslagplannen van ruim negenhonderd mensen blijven we volledig van de hand wijzen. De directie gaat ook niet uit van gedwongen ontslag. Uit latere telefonische beraadslagingen tussen directie en Damen is toen blijkbaar de conclusie getrokken dat de weekendzitting met het huidige verschil geen zin heeft. We blijven overigens bereid om te praten, al is het alleen omdat het in opdracht is van minister Van Aardenne.” Het uitstel deed niemand bij Wilton pijn.

Ondertussen lag daar nog steeds het plan van de gemeente Schiedam, niet aantrekkelijk voor Den Haag, maar blijkbaar wel voor Damen. Hij stuurde althans een telex en vroeg de veertig a vijfenveertig miljoen die Schiedam beschikbaar wilde stellen te gebruiken voor een “exploitatie-garantie”, ofwel voor de financiering van eventuele

leegloop in de reparatie-afdeling. Burgemeester Scheeres was daar gauw mee klaar: "Dat wij zijn risico's dragen, is ondenkbaar." Wel verklaarde hij zich bereid om over reële oplossingen te praten.

Dik Nas was evenmin kinderachtig in zijn kritiek op dit Damen plan, waaraan ok de gemeenten Rotterdam en Vlaardingen en Rijnmond mee zouden moeten doen, en dat dan zou moeten leiden tot minder – vier a vijfhonderd – ontslagen. Wat Damen vraagt is een onzin verhaal. Zo kan ik tienduizend man aan het werk houden. Dit heeft niets met ondernemen te maken. Dat is anderen voor de risico's laten opdraaien."

Minister van Aardenne kwam ook maar weer eens met de klompen in het spel. Hij meende de bewindvoerders tot spoed te moeten manen. Zij mochten zich wat betreft de onderhandelingen met Damen op geen enkele manier laten beïnvloeden door het steunaanbod van

de gemeente Schiedam. De bewindvoerders op hun beurt nijdig: "Het is natuurlijk duidelijk dat wij ook doordrongen zijn van de noodzaak tot spoed. Daarvoor hadden wij die telex niet nodig." Overigens lieten ze wel blijken niet erg in de mogelijkheden van de Schiedam-optie te geloven: "Een sympathiek, maar onhaalbaar alternatief."

Dat Damen dacht aan, en met de Wilton-directie sprak over een kleiner aantal ontslagen was inmiddels wel duidelijk. Het getal vijfhonderd verscheen steeds vaker in de kranten. Wim van Schellebeek liet, namens de ondernemingsraad, weten dat vijfhonderd te veel zou zijn: "Wij houden onze voorkeur voor de Schiedam-optie, die een betere oplossing is en minder sociale consequenties met zich meedraagt. Elk ontslag dat boven de honderdvijftig komt, is voor ons onaanvaardbaar." Van Schellebeek voorzag hardere acties van het personeel wanneer Damen met zijn plan voor vijfhonderd zou komen. De werf was nog steeds bezet, maar daarover later meer.

Van de kant van de vakbonden werd er nog eens op gewezen dat een massaal ontslag bij Wilton de komst van een arbeidspool voor de reparatiewerven in het Waterweggebied in de weg zou staan: "Als de afslanking bij WF te groot uitpakt, vallen de plannen in duigen om Boele Bolnes, Verolme Botlek, HVO in Vlaardingen en Niehuis en Van den Berg met een arbeidsreserve bij te staan." Er werd vanuit gegaan dat in de arbeidspool tussen de 300 en 330 mensen opgenomen konden worden, terwijl van Boelen en Verolme al 250 konden worden verwacht.

Misschien zonder dat iemand dat direct merkte begon het getij te keren. De "Damen-optie" werd steeds onaantrekkelijker, de "Schiedam-optie" was aan de winnende hand, al bleef minister Van Aardenne krampachtig vasthouden aan zijn Damendroom. Na de voor Wilton ongunstige uitspraak van het College van Beroep voor het

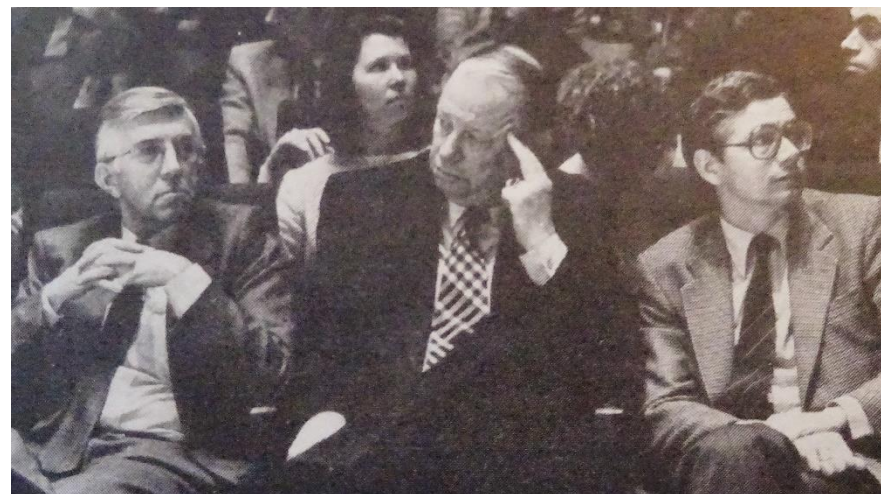
bedrijfsleven, dat tot de conclusie kwam dat het kabinet de exportvergunning voor nog twee onderzeeërs voor Taiwan terecht had geweigerd – we komen hier nog op terug – was het helemaal duidelijk. Damen had verloren, Schiedam won steeds meer terrein. Van Schellebeek, over de voor Wilton negatieve uitspraak: “Het is een flinke tegenslag. We hebben een slag verloren, maar toch ook weer winst geboekt. Want de Schiedamse-optie is er zo goed als door, daar kunnen de bewindvoerders niet meer omheen. We zijn wel geslagen, maar niet verslagen.

Tenslotte leek zelfs minister Van Aardenne het niet meer tegen te kunnen houden. Nadat ook de aandeelhouders van RSV zich tegen de overname door Damen hadden uitgesproken, zag het er toch echt naar uit dat het Schiedam zou worden. De minister zei in de Vast Kamercommissie van Economische Zaken zelfs “dat het niet per se Damen hoefde te zijn, maar dat ook andere mogelijkheden overwogen konden worden”, de “Schiedam-optie”, maar ook buitenlandse steun, waarvan tegen het eind van maart sprake was. Het zou om zestig miljoen gaan, in de vorm van een lening tegen normale voorwaarden.

Maar wat voor een slecht verliezer hij was moest Van Aardenne toch nog een keer laten zien. Op 4 april stuurde hij een telex naar de bewindvoerders en de directie van Wilton waarin stond dat hij eerst afspraken over marktverdeling en gezamenlijke acquisitie tussen alle reparatiewerven in het Waterweggebied wilde, voordat hij bereid zou zijn Wilton te steunen. Verder stond er in de telex dat hij het afhaken van Damen betreurde, en dat hij beide partijen oproep tot nieuwe onderhandelingen. En wie goed kon lezen haalde er ook nog het dreigement uit dat de “RDM-optie” weer op tafel kon komen.

De reacties waren fel. Wim van Schellebeek: “De houding van Van Aardenne doet denken aan de infantiele gelijkhebbij van een

verwend kind, dat niet kan verkroppen dat het zijn zin niet krijgt. Dit heeft niets te maken met politiek bedrijven, maar alles met een politiek misdrijf.”

VVD Tweede Kamerlid Huub Jacobse tussen directeur Sluis en Joost van Iersel (CDA).

Arie van der Hek: “Ik vind dit schandalig.” Zelfs ministers partijgenoot Jacobse sprak van “druk op de rand van het toelaatbare.” En Stoker zei het in de Volkskrant zo: “Hij mag er dan aan de buitenkant uitzien als een rauwe negentiende-eeuwse kapitalist die om een duurder sigaar te kunnen roken met plezier een kind de mijngang inschopt, Van Aardenne heeft nu laten weten dat hij inderdaad van binnen ook zo is.”

Van Aardenne kreeg zijn zin niet. De Vaste Kamercommissie liet hem weten dat hij met Schiedam in zee ou moeten. Zo niet, dan zou de Tweede Kamer in een spoeddebat om een uitspraak worden gevraagd. En omdat Van Aardenne wist dat hij daar PvdA, CDA en VVD tegenover zich zou vinden, haalde hij tenslotte bakzeil.

Damen was, nadat hij de Wilton-directie nog gebrek aan medewerking had verweten, en de Schiedamse werf een uitzichtloze toekomst had voorspeld – na afbouw van de Taiwanese onderzeeërs zou alles mis gaan – al weer op zoek naar andere, minder grote en minder weerbarstige scheepswerven, die mogelijk een gemakkelijker prooi zouden zijn.

Kommer Damen in gesprek met Henk Krul, districtshoofd Industriebond FNV Rotterdam/Rijnmond, tijdens de Doelen-manifestatie.

Geen exportvergunning

Voordat we overgaan naar de “Schiedam-optie”, die het uiteindelijk zou winnen, eerst iets over de onzekerheid over het alsnog toekennen van een exportvergunning voor nog eens twee, of vier, onderzeeërs voor Taiwan. De eerste maanden van 1984 speelde die onzekerheid in alle onderhandelingen mee. Het kabinet had weliswaar de vergunning geweigerd, de Tweede Kamer was met die weigering akkoord gegaan, maar Wilton was ertegen in beroep gegaan bij het College van Beroep voor het bedrijfsleven. Men wilde en kon niet geloven dat het standpunt van het kabinet en het parlement het juiste was.

Niet dat Wilton verwachtte dat zij na een gunstige uitspraak van het College van Beroep onmiddellijk nieuwe onderzeeërs op stapel zou kunnen zetten, maar zo’n uitspraak zou Wilton wel veel krachtiger tegenover de regering doen staan. Er zou bijvoorbeeld vergoeding voor de geleden schade kunnen worden gevraagd. Omdat de hoop op een goede uitspraak groot was, en de tijd voortdurend drong, stemde de eerste reactie van het College van Beroep de Wiltonezen optimistisch. Er zou haast worden gemaakt met de uitspraak over de vergunning.

“Een enorme opluchting”, was de reactie van directeur Sluis, nadat hij op 14 maart had gehoord dat de uitspraak maar veertien dagen op zich zou laten wachten, “die veertien dagen hebben we nog wel. “Ook de bewindvoerders waren blij met de spoed die het College wilde betrachten, want “wij hebben een sterke zaak”, aldus mr. J. van Wessem. Het actiecomité van de bonden was heel wat voorzichtiger: “Een uitspraak in het nadeel van Wilton verandert echter niets aan de huidige situatie. De Schiedam-optie blijft voor ons de enige

mogelijkheid. Damen met 500 ontslagen is onaanvaardbaar (wellicht over een halfjaar nog eens 500). Vanwege verder ontwikkelingen die zouden kunnen ontstaan na de uitspraak willen wij de poortbezetting versterken. Meldt u daarom woensdag bij de poort.”

De poortbezetting wordt versterkt

Op 28 maart bleek dat de realiteitszin van het actiecomité het grootst was geweest. Het navolgende persbericht zegt alles: “Het College van Beroep voor het bedrijfsleven heeft Wilton-Fijenoord in het ongelijk gesteld in haar beroep tegen het besluit van de minister van Economische Zaken, waarbij de minister in het belang van de internationale rechtsorde weigerde om aan Wilton-Fijenoord vergunning te verlenen voor de uitvoer van vier onderzeeboten naar Taiwan.” Heeft de minister zich terecht beroepen op het belang van de internationale rechtsorde? Dat was de eerste vraag, die door partijen aan het College werd voorgelegd. Partijen waren het er over eens dat

afgifte van de gevraagde vergunning zou leiden tot een ernstige verstoring van de diplomatieke betrekkingen tussen ons land en Volksrepubliek China. Maar had die dreigende verstoring iets te maken met het belang van de internationale rechtsorde? De minister meende dat dit het geval was, maar Wilton-Fijenoord hield staande dat het al of niet aanhouden van goede betrekkingen met andere landen een kwestie is van internationaal beleid en niet van internationaal recht. Er valt geen bepaling van internationaal recht aan te wijzen, die in de weg staat aan uitvoer van de onderzeeboten naar Taiwan, aldus Wilton-Fijenoord.

Het College besliste dat het in stand houden van goede betrekkingen met andere landen, dus ook met de Volksrepubliek China, alles te maken heeft met het belang van de internationale rechtsorde, omdat goede betrekkingen tussen de volken bestaansvoorwaarde zijn voor die internationale rechtsorde. Kon de minister in redelijkheid meer gewicht toekennen aan het belang van de internationale rechtsorde dan aan het belang van de vrijheid van internationale handel? Dat was de tweede vraag, waarover partijen een beslissing van het college wensten. De minister had er op gewezen dat in 1980 – er werd toen wel vergunning verleend voor de uitvoer van twee onderzeeboten voor Taiwan – de betrekkingen op initiatief van de Volksrepubliek China al waren teruggebracht van ambassadeursniveau tot dat van zaakgelastigde. De volgende stap kon dan ook nog slechts zijn: Verbreking van de diplomatieke betrekkingen. Het gaat daarbij om de betrekkingen met een regering, die een kwart van de wereldbevolking vertegenwoordigt, en om een land, dat een permanent lid is van de Veiligheidsraad en dat een handelsakkoord heeft met de EEG, waarvan Nederland lid is. Wilton-Fijenoord bracht daar tegenin dat voor haar voortbestaan van tenminste 1.000 en misschien wel 2.000 arbeidsplaatsen in haar onderneming op het spel

staan. Het College kon en mocht bij zijn beslissing niet op de stoel van de ministergaan zitten. Het had zich te beperken tot de vraag of het apert onredelijk was dat de minister het belang van de internationale rechtsorde het zwaarst heeft laten wegen. Het College besliste dat niet kan worden gezegd dat “de minister bij afweging van alle betrokken belangen niet in redelijkheid doorslaggevend gewicht heeft kunnen toekennen aan het belang van de internationale rechtsorde.”

Directeur Sluis doet in de kantine van Wilton mededeling van het besluit van het College van Beroep voor het bedrijfsleven.

Voor het commentaar beperken we ons tot het commentaar van directeur Sluis: “Ik ben niet echt verrast, maar het is toch wel een teleurstelling. Een snelle besluitvorming is nu van groot belang. Deze droom is ook voorbij. We gaan over tot de orde van de dag.” En daarbij had hij het oog op de “Schiedam-optie.”

Schiedam en Wilton zijn één

“Schiedam en Wilton zijn met elkaar verbonden als Eindhoven en Philips.” De uitspraak was van locoburgemeester Reinier Scheeres. Hij stamde nog uit de tijd dat de Tweede Kamer zich nog niet had uitgesproken over de vervolgoedracht aan onderzeeërs voor Taiwan. Het kabinet had zijn nee al laten horen, maar al was er nog een kans dat het parlement het tot een andere opstelling zou dwingen. Locoburgemeester Scheeres sprak op de hoorzitting van de Vaste Kamercommissie voor Economische Zaken. Hij kon dit met kennis van zaken doen, want als wethouder was hij verantwoordelijk voor het economische reilen en zeilen in zijn gemeente.

Scheeres schatte dat de werkloosheid in Schiedam in die jaar zou toenemen van 4.500 tot 6.000 mensen, wanneer Wilton zou worden gedwongen om de poorten te sluiten. Ofwel een kwart van de afhankelijke beroepsbevolking. En dat was nog maar het Schiedame aandeel in de ellende – aldus locoburgemeester Scheeres – met Wilton zou een groot aantal toeleveringsbedrijven ten onder gaan, waardoor er in totaal meer dan vijfduizend arbeidsplaatsen zouden wegvallen. “Een onbegrijpelijke zaak”, schreven B en W van Schiedam tegelijkertijd in een brief aan minister Lubbers, doelend op het ontbreken van enige duidelijkheid over de opvang over de opvang van het dreigende verlies.

Een faillissement van Wilton zou voor de gemeente ook een financiële strop betekenen. Direct zou de schade 5,3 miljoen gulden zijn aan schulden die Wilton voor het uitstel van betaling bij de gemeente had gemaakt en aan boedelvorderingen die niet meer binnengehaald zouden kunnen worden. Zouden de Openbare Nutsbedrijven niet meer aan Wilton kunnen leveren, dan betekende dat een verlies van

1,25 miljoen per jaar, terwijl de gemeentelijke bijdragen in de RWW-regelingen (Bijstand) ongeveer 1,5 miljoen hoger zou worden. Daar kwam nog bij dat Schiedam al jaren een zwaar verwaarloosd Gusto-terrein had liggen, en niets voelde voor nog zoiets, dat dan bovendien nog zeven keer zo groot zou zijn als de Gusto-puinhoop. Kreeg zij de Wilton-grond in eigendom, dan kon zij zelf de bestemming ervan bepalen, als het met de werf fout zou gaan.

Op de Wilton-demonstratie van 20 februari in De Doelen in Rotterdam vertegenwoordigde Reinier Scheeres de gemeente Schiedam opnieuw. Maar nu als burgemeester. Een kleine maand eerder had de gemeenteraad de burgemeester uit eigen gelederen geïnstalleerd. "Je wordt burgemeester van een bedreigde stad", had locoburgemeester Van Tilburg bij deze gelegenheid tegen hem gezegd. Het was voor Scheeres wel een gedenkwaardige dag, maar hij had mooier en blijer kunnen zijn als de Wilton-problemen er niet waren geweest. Burgemeester Scheeres: "De vreugde van deze dag wordt in ernstige mate overschaduwed door de acute dreiging die het grootste industriële bedrijf in onze stad boven het hoofd hangt."

Eigenlijk was het allemaal Wilton dat die feestelijke dag beheerste. Locoburgemeester Van Tilburg had de gelegenheid al aangegrepen om een dringend beroep te doen op de Tweede Kamer: "Schiedam krijgt een goede burgemeester, heeft een – op het punt van werkgelegenheid – een eensgezind stadsbestuur, maar help ons in vredesnaam nu het nog niet te laat is. Regering en parlement, u bent er niet klaar mee om besluiten te nemen en de gevolgen vervolgens niet onder ogen te zien."

Op de demonstratie in De Doelen haalde burgemeester Scheeres fors uit naar de overheid: "Wanneer de regering het laat aankomen op een technisch faillissement om zo de crediteuren van de tafel te vegen, vertoont zij een gedrag dat men slechts van malafide besloten

vennootschappen zou verwachten." Hij vroeg de overheid de toegezegde veertig miljoen gulden: "Met een aanvullende lening van twintig miljoen zou de reparatie van Wilton-Fijenoord dan zonder problemen verder kunnen draaien." Tenslotte beloofde hij dat de gemeente Schiedam tot het uiterste zou gaan om de sluiting van Wilton te voorkomen: "Wij zullen strijden, samen met u, en wanneer het nodig is, zullen we ongebruikelijke acties niet uit de weg gaan."

Burgemeester Reinier Scheeres van Schiedam in het midden met links van hem wethouder Van Tilburg op de Doelen-manifestatie.

Met een perfect gevoel voor timing kondigen burgemeester en wethouders hun plan op 9 maart aan. De dag waarop Damen de ondernemingsraad vertelde dat, als hij het voor het zeggen kreeg, er bij

Wilton 922 arbeidsplaatsen zouden verdwijnen. De dag waarop personeel en bonden besloten de werf te bezetten. Het voorstel van Schiedam hield in: De gemeente koopt het onroerend goed van Wilton voor veertig à vijfenveertig miljoen gulden. Wilton krijgt de grond in erfpacht terug voor een jaarlijks bedrag dat ongeveer gelijk is aan de verplichtingen die de gemeente aan moet gaan om het benodigde geld te kunnen lenen. De gebouwen hoeft de gemeente niet, die worden voor een symbolisch bedrag van een gulden aan Wilton terug verkocht. Dit in verband met de hypotheek die er op rust.

De gemeente stelde er wel de voorwaarden bij dat de overheid over de brug zou moeten komen met de veertig miljoen gulden die zij ten behoeve van de reparatie had toegezegd. Die voorwaarde bleek voorlopig het grote struikelblok te zijn. Want minister Van Aardenne wilde dat geld alleen aan Wilton geven als het bedrijf door Damen zou worden overgenomen. Hij hield zolang aan deze voorwaarde vast, dat hij de weinig vlijende bijnaam “wervenwurger” royaal verdiende. Wie het plan van de gemeente, al gauw “Schiedam-optie” geheten, met gejuich begroetten, waren het Wilton-personeel en de vakbonden. Ook de directie zag er een oplossing in. “Als Schiedam met 45 miljoen gulden komt, en het ministerie van Economische Zaken de toegezegde 45 miljoen gulden verstrekt, dan kunnen we op een gezonde manier op eigen benen staan. Dan is nog altijd een samenwerking met Damen mogelijk bij het aantrekken van werk.

De bond ging onmiddellijk aan het rekenen. Er werd becijferd dat Wilton met 45 miljoen gulden van de gemeente Schiedam en nog eens 45 miljoen van de overheid niet alleen als zelfstandige onderneming kon draaien, maar zelfs nog drie miljoen zou overhouden. Concurrent Damen stelde daar tegenover dat de “Schiedam-optie” van Wilton nog geen gezond bedrijf zou maken. De bewindvoerders waren vooralsnog gedwongen om heel afhoudend te reageren. Zij

konden er niet in geloven omdat ze er vanuit moesten gaan dat minister Van Aardenne niet bereid zou zijn om de 45 miljoen gulden te betalen, als die niet in de zakken van zijn troetelkind Damen terecht zou komen. Schiedam – vond Van Aardenne – kon zijn miljoenen best kwijt, maar als “vangnet” in het door hem aanbeden “Damen-plan”. Maar daar voelden burgemeester en wethouders van Schiedam weer niets voor. Burgemeester Scheeres: “Als wij met veertig miljoen gulden bijspringen, gaat het om een lening waarvan Wilton jaarlijks ongeveer 4,5 miljoen gulden afbetaalt. Dat is logisch, want de gemeente moet dat geld ergens vandaan halen. Schiedam geeft geen subsidie.” De burgemeester vond dat Damen, als hij subsidie nodig had, dit maar bij de centrale overheid moest zien los te peuteren.

Aan de winnende hand?

Veertien dagen lang gebeurde er weinig rond de “Schiedam-optie”. De onderhandelingen met Damen eisten nog alle aandacht voor zich op. Maar op 23 maart deelde de directie van Wilton het personeel mee dat de hulp van Schiedam bespreekbaar was geworden. Misschien wat optimistisch, want vrijwel gelijktijdig liet het ministerie van Economische zaken weten dat minister Van Aardenne er niet aan dacht om het licht op groen te zetten: “Wij zien er echt geen heil in. Het bod van Schiedam biedt geen soelaas voor de schuldeisers.”

Om te bewijzen dat hij nog altijd vasthield aan het “Damen-plan”, ging minister Van Aardenne de gemeente Schiedam een beetje pesten. De ministers Ruding (Financiën) en Rietkerk (Binnenlandse Zaken) zouden best eens een stokje kunnen steken voor de plannen om Wilton te helpen. Burgemeester Scheeres bleek er niet van onder de indruk te zijn. Hij vond dat de ministers geen poot hadden om op te staan. Het redden van het grootste industriële bedrijf in de gemeente was niet strijdig met het algemeen belang, en bovendien waren er geen risico's aan het plan verbonden. In ruil voor 45 miljoen gulden zou de gemeente de Wilton-grond krijgen en die was meer waard.

Op 27 maart staken de gemeente Schiedam, de Raad van Bestuur van RSV, de directie van Wilton en de bewindvoerders de koppen bij elkaar. Het serieuze overleg was begonnen. Dezelfde dag werd een verklaring uitgegeven waarin de overtuiging werd uitgesproken dat de “Schiedam-optie” een goed alternatief kon zijn voor de “Damen-optie”.

Maar volgens de verklaring: “Dit neemt niet weg dat ook in de Schiedam-optie enkele maatregelen nodig zijn om een economisch beter verantwoorde bedrijfsvoering te bewerkstelligen. Zo is een

belangrijk punt de vermindering van de kwetsbaarheid van het bedrijf voor periode van onderbezetting. Dit kan ten dele worden bereikt door middel van natuurlijk verloop.” Ook als uiteindelijk voor de “Schiedam-optie” zou worden gekozen, moest dus rekening worden gehouden met gedwongen ontslagen, zij het minder dan Damen wenste.

In de verklaring van 27 maart was de “Schiedam-optie” niet meer gekoppeld aan de voorwaarde dat ook het Rijk 45 miljoen gulden zou moeten betalen. Het laten vallen van die voorwaarde werd mogelijk doordat RSV uit de miljoenen die zij binnen had gekregen uit Brazilië – de daar gevestigde Verolme-werf was aan de regering verkocht – de boedkredieten van 150 miljoen gulden aan de Nationale Investeringsbank kon terugbetalen. Hierdoor werd de schuld van Wilton aan de overheid 35 miljoen gulden kleiner. Daar stond echter wel tegenover dat er een schuld van 35 miljoen aan RSV ontstond. Maar Wilton had toch nog wel het een en ander van RSV te vorderen. Een plezierige bijkomstigheid van de terugbetaling van het boedkrediet was dat ook Taiwan gerustgesteld kon worden. In de roerige dagen rond het uitstel van betaling had de Wilton-directie namelijk een fout gemaakt. Zij had de vordering van Wilton op het moederbedrijf RSV – van 216 miljoen gulden – en aan de Nationale Investeringsbank, en aan Taiwan als zekerheidsstelling gegeven, met als gevolg dat de garantie aan Taiwan – voor een vooruitbetaling – volkomen waardeloos was geweest. De Taiwanese waren hierover wel “verbolgen”, maar ze verbonden er geen consequenties aan. Na de betaling aan de Investeringsbank had Taiwan zijn garantie wel.

Een hele week leek het erop dat de “Schiedam-optie” kans van slagen zou hebben. Op 28 maart – de dag van de voor Wilton zo teleurstellende uitspraak over de weigering van de exportvergunning – voerde

de gemeente Schiedam overleg met de Vaste Kamercommissie voor Economische zaken en minister Van Aardenne. Aan het eind van dit gesprek kwam de minister met de verheugende mededeling dat hij de “Damen-optie” en de “Schiedam-optie” met dezelfde maat zou meten.

Arie van der Hek (PvdA) voorzitter van de Vaste Kamercommissie voor Economische Zaken.

Maar wat 's heren ministers woorden waard waren bleek precies een week later, op 4 april. Toen kregen de directie van Wilton en de bewindvoerders van Van Aardenne de al eerder genoemde telex, waarin niet alleen op hervatting van het overleg met Damen werd aangedrongen, maar waarin ook het hulpplan van de gemeente Schiedam met enkele zware voorwaarden werd geblokkeerd. Een van die voorwaarden was de sanering van de hele scheepsreparatie in het Waterweggebied.

Van Schellebeek namens de ondernemingsraad: “Dit is een dolkstoot in de rug.” De verontwaardiging beperkte zich niet tot de werf. PvdA-politicus Arie van der Hek wond er evenmin doekjes om: “Het is duidelijk dat de minister probeert om Schiedam een stok tussen de benen te steken. Ik noem dit puur treiteren.” En verder: “Als de minister niet bijdraait, zal er een kamerdebat moeten volgen.” Dik Nas tenslotte: “Maar zelfs de minister heeft eerder geconstateerd dat de directies onder elkaar hyena’s zijn: De een gunde de ander het licht niet in de ogen. Het zou dwaas zijn om nu de zwakkere aan dat gezelschap over te laten.”

Minister eindelijk overstag

Er was sterke druk van de Vaste Kamercommissie van Economische Zaken voor nodig om minister van Aardenne tenslotte toch te bewegen om met de gemeente Schiedam, de Wilton-directie en de bewindvoerders te gaan praten. Op 10 april gaf hij zich gewonnen. Omdat – zo verklaarde hij – de bewindvoerders niet meer dan 25 miljoen gulden aan overheidssteun vroegen, en omdat de “Schiedam-optie” voorzag in de sanering van de werf door middel van gedwongen ontslagen. Alsof hij dat allemaal al niet lang eerder had kunnen weten... Eindelijk was het dan toch tot Van Aardenne doorgedrongen dat er geen kans bestond dat Wilton alsnog door Damen zou worden overgenomen. De voorzitter van de Vaste Kamercommissie van Economische Zaken Arie van der Hek: “De minister vindt de aanpak van Damen nog steeds aantrekkelijk, maar hij heeft geconstateerd dat overname van die werf niet aan de orde is, omdat de Wilton-directie en de bewindvoerders niet met Damen tot een akkoord konden komen.”

De bereidheid van de minister om eindelijk serieus over de “Schiedam-optie” te praten deed het personeel van Wilton besluiten om de bezetting, die inmiddels zo’n vier-en-een-halve week had geduurd, op te heffen. De bezetting was bedoeld als protest tegen de overname door Damen en de voorgesteld halvering van het personeelsbestand. Dik Nas: “De actie heeft succes gehad. Mede door de bezetting is minister van Aardenne op andere gedachten gebracht.” Eigenlijk was het nog te vroeg om te juichen. Want nog geen week later moest Dik Nas vaststellen dat de top van het departement van Economische Zaken blijkbaar niet kon verkroppen dat de “Damen-optie” het tegen de “Schiedam-optie” had moeten afleggen, en een

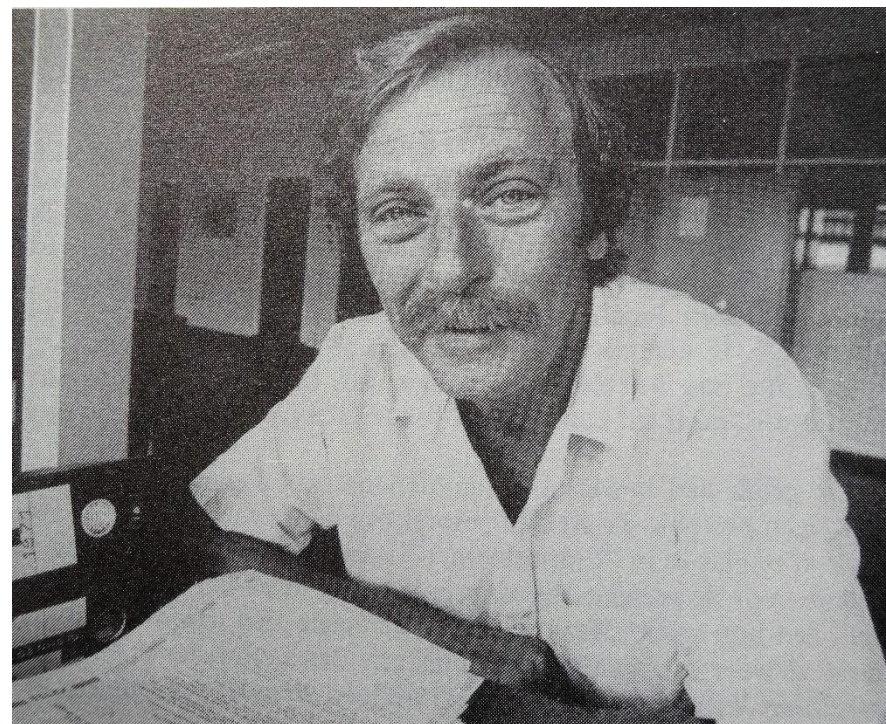
vertragingstactiek toepaste. “Het ministerie probeert op het moment de gesprekken met bewindvoerders en directie van Wilton-Fijenoord te rekken op een kleinzielige manier.” Hij noemde als voorbeeld dat de directie moest verklaren dat een uitkering van 200 gulden aan het personeel niet uit het bedrijf kwam, maar uit een slapend fonds (ziekenkas) dat van de mensen zelf was.

Dat Dik Nas gelijk had bewezen de ambtenaren van Economische Zaken in hoogst eigen persoon. Zij stelden gesprekken in het vooruitzicht, en zegden ze weer af omdat ze in “tijdsproblemen” waren gekomen. Een aansprekend argument voor de mensen die al zo’n veertien maanden vochten voor het behoud van hun werk! Maar uiteindelijk, de eerste tien dagen van mei zaten er haast al weer op, maakten het ministerie dan toch bekend onder welke voorwaarden Wilton de gevraagde 25 miljoen zou kunnen krijgen. En die logen er bepaald niet om.

Voor wat de marinebouw betreft werd Wilton ten opzichte van de RDM en De Schelde in een volstrekt oneerlijke concurrentiepositie gezet. Wilton zou niet langer het alleenrecht hebben om zijn korvetten en zijn Sea-Dragon-onderzeeërs – de verbeterde Zwaardvis – te bouwen en te verkopen. Niet alleen zou het bedrijf bij verkoop naar het buitenland niet op overheidssteun kunnen rekenen, de overheid zou zelfs kunnen beslissen dat de schepen bij één van de “staatswerken” RDM of De Schelde gebouwd zouden moeten worden.

Deze voorwaarden, die door de VVD-er Jacobse “nogal stevig en gedetailleerd” werden genoemd, weerhielden de Wilton-directie er aanvankelijk van de regeling met de overheid te ondertekenen. In een vervolgesprek werden de voorwaarden een ietsje versoepeld. Directeur Sluis: “De RDM en De Schelde blijven wel een voorkeurspositie innemen bij het verwerven van orders, maar we zijn niet helemaal uitgedoten.” Dat gold overigens alleen voor opdrachten uit

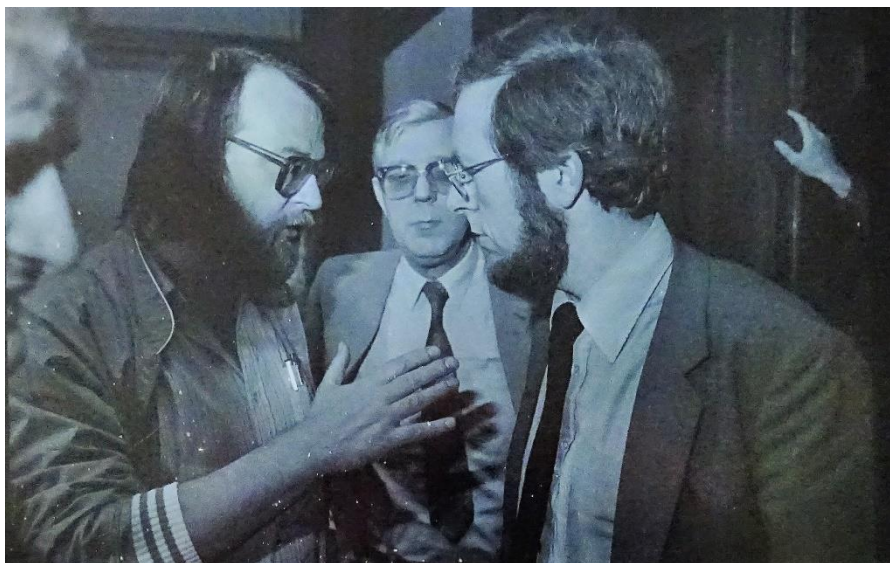
het buitenland. Voor de Nederlandse marine zouden alleen RDM en De Schelde de benodigde schepen mogen bouwen. Daarmee was de kous nog niet helemaal af. In de voorwaarden was ook nog opgenomen dat Wilton geen schepen mocht bouwen die afgeleid zijn van Nederlandse marineschepen. De Sea Dragon is een vernieuwde uitvoering van de Zwaardvis, een onderzeeër van de Nederlandse marine, maar – volgens Wilton – is de Sea Dragon zo verschillend van de Zwaardvis dat van een tachtig percent eigen ontwerp kan worden gesproken.

Ondernemingsraad-secretaris Dik Benner

Met de RDM moest voor 1 januari 1985 worden afgesproken wie in de toekomst de Sea Dragon kon bouwen. Wilton, de RDM of beide. Een reactie van RDM – verbied Wilton om onderzeeërs te bouwen, want er is in Nederland geen plaats voor meer dan één onderzeebootwerf – doet niet vermoeden dat dit overleg makkelijk zal zijn. Directeur Sluis liet dan ook doorschemeren dat het wel op een uitspraak van de rechter zou uitdraaien.

De ondernemingsraad was diep teleurgesteld over de voorwaarden die de overheid stelde, maar had geen keus. Secretaris Dik Benner: “We moeten dit wel slikken, want het alternatief is het faillissement.” En voorzitter Etman: “Het blijft een loodzwaar pakket voorwaarden, maar tot dusver kon we kiezen tussen de kogel en de strop. Wat we nu krijgen toegediend is een langzaam werkend gif, en dus hebben we de tijd om een tegengif te ontwikkelen.”

Dik Nas in gesprek met burgemeester Scheeres. Tussen hen Gerrit Duel van het CNV

Verlies van Arbeidsplaatsen

Al eerder had de ondernemingsraad heel diep moeten slikken. Dat was toen bekend werd hoeveel arbeidsplaatsen er bij de keuze voor de “Schiedam-optie” verloren zouden gaan. Het waren er wel geen duizend of vijfhonderd, zoals Damen had gewild, maar toch altijd nog veel te veel. De cijfers wisselden overigens van dag tot dag. Vast stond dat de directie en bewindvoerders het standpunt innamen dat en in de nieuwbouw en in de reparatie ontslagen moesten vallen. In de reparatie omdat de capaciteit overeenkomstig het advies van Langman, met 250.000 uur teruggebracht moest worden. Vast stond ook dat de eigen sleepdienst en bedrijf medische dienst opgeheven zouden worden, overigens zonder verlies van arbeidsplaatsen. De Wilton-mensen die in die afdelingen werkten, gingen met hun werk mee.

Werd er rekening gehouden met de mogelijkheid om het contract met een aantal Joegoslaven niet te verlengen, en met een natuurlijk verloop van 32 arbeidsplaatsen, dan leidden de becijfering nog tot 188 gedwongen ontslagen. De vakbonden en de ondernemingsraad legden zich niet direct bij dat aantal neer.

Er waren in de loop van de tijd nogal wat mensen vertrokken, en daarom ging men ervan uit dat de hele operatie eigenlijk zonder gedwongen ontslagen moest kunnen plaatsvinden. Maar dat standpunt viel niet overeind te houden.

Het veroorzaakte wel een warmloper tussen de beide Industriebonden. Bestuurder Duel van de Christelijke bond meende te moeten opmerken dat de directie haar positie had veilig gesteld en het personeel werd opgeofferd. Ondernemingsraad voorzitter Etman vond deze aanval beneden de maat: “Er zijn voor mij drie mensen die

keihard hebben geknukt. Dat zijn de directeuren Sluis en Jonker en Dik Nas van de Industriebond FNV. Dat zijn de drie musketiers die het Duel zijn aangegaan.

Het dreigende faillissement maakte dat bonden en ondernemingsraad zich wel gewonnen moesten geven. Wim van Schellebeek: “Met pijn in het hart moeten we erkennen dat – wil de Schiedam-optie in Den Haag worden aanvaard – er toch mensen gedwongen de poort uit moeten. Maar het zijn er in ieder geval veel minder dan de 922 die Damen eruit wilde hebben.”

Het aantal was toen inmiddels gedaald tot 160, later zouden het er 147 worden. Dik Nas: “We hebben nog wat ruimte kunnen vinden om die 28 arbeidsplaatsen te kunnen redden. We sturen nu aan op een overeenkomst met de directie. Het aantal van 160 gedongen ontslagen kunnen we niet tegenhouden.

E medewerking aan de ontslagprocedure werd overigens nog een keer door de ondernemingsraad en de bonden opgeschort. Dat was toen de onderhandelingen met het ministerie van Economische Zaken alsnog driegde te mislukken. Ondernemingsraad en bonden eisten toen duidelijkheid en spoed. Van Schellebeek: “Hoe langer het duurt voordat we uit de surseance zijn, hoe meer geld het gaat kosten. En op deze manier krijgt Wilton-Fijenoord nooit de kans om een redelijke toekomst op te bouwen.”

De opschorting werd ongedaan gemaakt toen eindelijk het eind van het uitstel van betaling in zicht kwam.

Wim van Schellebeek voor de boeg van de Karystos.

Laatste hobbels genomen

Voor de volledigheid moeten we nog melding maken van het optreden van de heer Adri Klip, overal te vinden waar een scheepswerf in nood is. Hij diende zich aan, of aangediend als een man die enkele miljoenen in Wilton zou willen steken, en die het management zou kunnen leren hoe het moest, want in de loop der jaren leidde hij de meest uiteenlopende bedrijven. Niet altijd met succes weliswaar, maar toch... Naar verluidt heeft Dik Nas, toen hij de naam Klip hoorde vallen, uitgeroepen: "Mijn God, blijft ons dan helemaal niets bespaard?" En daar laten we het maar bij, het was niet meer dan een strovuurtje. Serieuzer waren de laatste hobbels die Wilton nog moest nemen nadat er met het ministerie overeenstemming was bereikt over de achtergestelde lening van 25 miljoen gulden, geld dat overigens al in Wilton zat, maar minder snel afgelost hoefde te worden. Er moest overeenstemming komen met de particuliere crediteuren. Maar ook die konden kiezen tussen niets – bij faillissement – of de helft van hun vorderingen. Ze kozen uiteraard voor het laatste. Moeilijker lag het voor de grote beleggers die RSV 66 miljoen aan hypotheek hadden verstrekt, met onder andere de gebouwen van Wilton als onderpand. Directie en bewindslieden hadden aangeboden het Wilton aandeel in deze hypotheek – 17 miljoen gulden - voor de helft direct af te betalen, en de rest in drie jaar. De beleggers waren het in de eerste plaats niet eens met de splitsing van de totale hypotheek, en bovendien vonden zij het onderpand te weinig zeker, omdat de gebouwen niet langer op eigen grond zouden staan, maar op grond die het eigendom was geworden van Schiedam. Het was burgemeester Scheeres die de laatste plooi recht streek. Hij zorgde ervoor dat de bewindvoerders nog eens met beleggers aan

tafel kwamen en een oplossing vonden. RSV wilde nog wel wat doen, en ook de dokken van Wilton konden als onderpand dienen. Dat was ruimschoots voldoende, bewindvoerder Meeter sprak zelfs van een "vierdubbele" zekerheid. Maar nog werd de spanning er in gehouden, door een kleine beleggingsmaatschappij die pas twee minuten

voor de zitting van de Rotterdamse rechtbank, die het akkoord moest bekrachtigen, schoorvoetend met de regeling instemde. En die ene kleine stem moest er komen, omdat van tevoren was afgesproken dat het plan niet door zou gaan als ook maar één belegger weigerden.

**DOK- EN WERF-MAATSCHAPPIJ
WILTON-FIJEHOORD BV
UIT SURSEANCE**

Nu de surseance van betaling, waarin Wilton-Fijenoord sinds 9 februari 1983 als gevolg van het RSV-debacle verkeerde, is opgeheven, zou de Ondernemingsraad van Wilton-Fijenoord alle betrokkenen die zich op welke wijze dan ook hebben ingezet of die hebben bijgedragen om het voortbestaan van het bedrijf te bewerkstelligen langs deze weg willen bedanken.

De Ondernemingsraad van Wilton-Fijenoord is ervan overtuigd, dat de strijd die gestreden is een goede is geweest, doch betreurt dat er slachtoffers zijn gevallen hetgeen onvermijdelijk was.

De Ondernemingsraad van Wilton-Fijenoord heeft alle vertrouwen in de toekomst van het bedrijf en hoopt dat Wilton-Fijenoord de gelegenheid zal krijgen haar bestaansrecht te bewijzen.

De Ondernemingsraad
Wilton-Fijenoord

V.k. 19-6-84

**Dok- en Werf-maatschappij
Wilton-Fijenoord b.v. uit surseance**

Nu de surseance van betaling, waarin Wilton-Fijenoord sinds 9 februari 1983 als gevolg van het RSV-debacle verkeerde, is opgeheven, zou de ondernemingsraad van Wilton-Fijenoord alle betrokkenen die zich op welke wijze dan ook hebben ingezet of die hebben bijgedragen om het voortbestaan van het bedrijf te bewerkstelligen langs deze weg willen bedanken.

De ondernemingsraad van Wilton-Fijenoord is ervan overtuigd, dat de strijd die gestreden is een goede is geweest, doch betreurt dat er slachtoffers zijn gevallen, hetgeen onvermijdelijk was.

De ondernemingsraad van Wilton-Fijenoord heeft alle vertrouwen in de toekomst van het bedrijf en hoopt dat Wilton-Fijenoord de gelegenheid zal krijgen haar bestaansrecht te bewijzen.

De ondernemingsraad
Wilton-Fijenoord

**Dok- en werf-maatschappij Wilton-Fijenoord b.v.
UIT SURSEANCE**

Nu de surseance van betaling, waarin Wilton-Fijenoord sinds 9 februari 1983 als gevolg van het RSV-debacle verkeerde, is opgeheven, zou de ondernemingsraad van Wilton-Fijenoord alle betrokkenen die zich op welke wijze dan ook hebben ingezet of die hebben bijgedragen om het voortbestaan van het bedrijf te bewerkstelligen langs deze weg willen bedanken.

De ondernemingsraad van Wilton-Fijenoord is ervan overtuigd, dat de strijd die gestreden is een goede is geweest, doch betreurt dat er slachtoffers zijn gevallen, hetgeen onvermijdelijk was.

De ondernemingsraad van Wilton-Fijenoord heeft alle vertrouwen in de toekomst van het bedrijf en hoopt dat Wilton-Fijenoord de gelegenheid zal krijgen haar bestaansrecht te bewijzen.

De ondernemingsraad
Wilton-Fijenoord

(Advertentie/Ingez. mededeeling)

**DOK- EN WERF-MAATSCHAPPIJ
WILTON-FIJEHOORD BV
UIT SURSEANCE**

Nu de surseance van betaling, waarin Wilton-Fijenoord sinds 9 februari 1983 als gevolg van het RSV-debacle verkeerde, is opgeheven, zou de Ondernemingsraad van Wilton-Fijenoord alle betrokkenen die zich op welke wijze dan ook hebben ingezet of die hebben bijgedragen om het voortbestaan van het bedrijf te bewerkstelligen langs deze weg willen bedanken.

De Ondernemingsraad van Wilton-Fijenoord is ervan overtuigd, dat de strijd die gestreden is een goede is geweest, doch betreurt dat er slachtoffers zijn gevallen hetgeen onvermijdelijk was.

De Ondernemingsraad van Wilton-Fijenoord heeft alle vertrouwen in de toekomst van het bedrijf en hoopt dat Wilton-Fijenoord de gelegenheid zal krijgen haar bestaansrecht te bewijzen.

De Ondernemingsraad
Wilton-Fijenoord

WAPRHEID 19-6-84

Advertenties met het verlossende nieuws

**Reddende order
op komst voor
Wilton**

ANP — Binnen veertien dagen zullen de Schiedamse werf Wilton-Fijenoord en de wervencombinatie Rijn-Waal met een rederti uit het Verre Oosten een contract tekenen voor de bouw van zes moderne koelschepen. Wilton en de combinatie van kleinere werven hebben al een voorlopig contract in portefeuille.

OR-voorzitter Etman acht het niet uitgesloten dat de opdracht de rusting zal blijken te zijn van de bedrijfsde nieuwbouw-afdeling van de werf.

„Dit is de meest ideale order die Wilton ooit heeft geboekt.“

Op dat ogenblik was Wilton in feite gered. Er moest weliswaar nog even worden gewacht, want de grond was nog niet aan Schiedam overgedragen, en men was het nog niet helemaal eens over de vraag hoe het met de aandelen zou moeten. Maar dat waren geen onoverkomelijk hindernissen meer, en midden juni kon dan eindelijk – na zestien maanden uitstel van betaling – worden egzegd dat Wilton weer een zelfstandige onderneming was geworden.

Zelfstandig maar berooid, kaal als een geplukte kip. Want weliswaar had Wilton 87 miljoen gulden gekregen – 42 miljoen voor de grond van de gemeente Schiedam, 25 miljoen als achtergestelde lening van de overheid ne 20 miljoen als gift van RSV – maar die 87 miljoen ging helemaal op aan de aflossing van gemaakte schulden. De eerder genoemde lening van Taiwan was van de baan, en voor iedereen stond dan ook vast dat Wilton geen nieuwe tegenslagen kon dragen.

Voor de ondernemingsraad en de bonden was het bovendien bijzonder pijnlijk dat ze genoeg hadden moeten nemen met 147 gedwongen ontslagen. Wel hadden zij kunnen bedingen dat deze voorrang zouden hebben als Wilton weer nieuw personeel zou kunnen aannemen, maar daarmee was de bitterheid van de pil niet weggenomen. Ten aanzien van Damen, met van Aardenne de grote vijand van de afgelopen maanden, verklaarde de ondernemingsraad dat hij geen enkel bezwaar had tegen een commerciële samenwerking in de toekomst. Van Schellebeek: “Wij zijn bereid met iedereen samen te werken op basis van gelijkheid.”

Henk Krul (rechts) in gesprek met Kommer Damen tijdens de Doelen-manifestatie.

Henk Krul, het Rotterdamse districtshoofd van de bond, vatte de actie van de Wilton-mensen voor het behoud van hun bedrijf als volgt samen: “Er is een lange strijd nodig geweest tegen voornamelijk minister Van Aardenne van Economische Zaken. Wilton-Fijenoord is nu een belangrijke stap verder, maar is nog niet uit de zorgen. De werf zal nog hard moeten werken om het waar te maken.” De ondernemingsraad sprak in een advertentie in de dagbladen zijn dank uit aan allen die hadden meegeholpen, en vertrowuen te hebben in de toekomst.

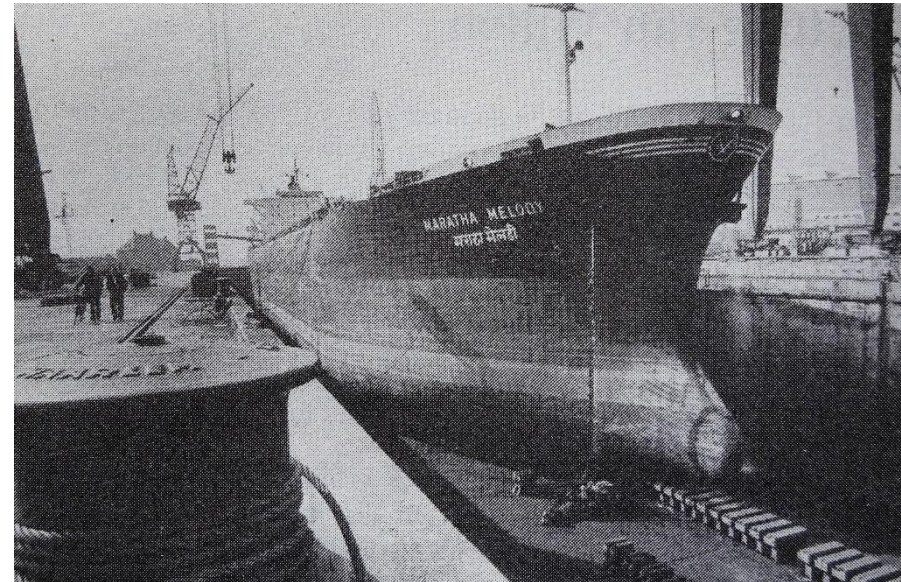
Bezetting van Wilton

Vrijdag 9 maart, om vijf uur 's middags ging de Wilton-poort dicht. De eerste "bewakers" betrokken hun posten, en de eerste leuzen werden aan het hek opgehangen: "Bezet", "Beloften maakt schuld" en "Laat ons niet kapot gaan". Wilton was dus door het personeel overgenomen. Op voorstel van Dik Nas was daartoe met overgrote meerderheid besloten, omdat er ernstige gevaren voor het bedrijf dreigden. Damen was die dag de ondernemingsraad komen vertellen dat hij Wilton over wilde nemen, maar dat dit een kleine duizend man hun baan zou kosten. De ondernemingsraad had aan een goed half uur met Damen praten genoeg. Dat plan kon en zou beslist niet doorgaan. Damen was op slag een "roeibotenbouwer" en een "zwendelaar" geworden.

Na de opwindende van het eerste ogenblik – bondsvoorzitter Dick Visser was daar toevallig bij en kon de bezetters succes toewensen – kwamen de zorgen. Allereerst moest er voor worden gezorgd dat de reparatie-opdrachten Wilton niet voorbij zouden varen. Er lagen schepen in de dokken, en er werden er nog meer verwacht. Vandaar dat de bezetters de opdrachtgevers per telex lieten weten dat Wilton weliswaar door het personeel bezet was, maar dat er normaal doorgewerkt zou worden. Want daar was iedereen van overtuigd, als er niet op de normale manier gerepareerd kon worden, zou Wilton de das omgeknoopt krijgen.

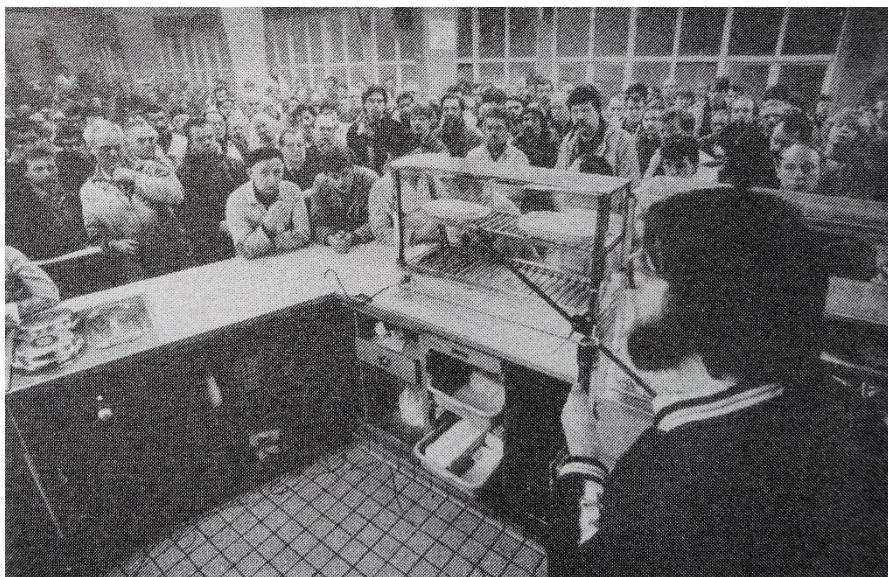
De angst dat het toch allemaal te laat zou zijn, en dat Wilton failliet zou worden verklaard zat er bij de bezetters de eerste dagen diep in, en terecht. Dik Nas verweet de grote politieke partijen laksheid: "Ook een nog te voeren Kamerdebat zou als mosterd na de maaltijd komen." PvdA scheepsbouwspecialist Arie van der Hek trok zich het

verwijt aan: "Die kritiek is onzinnig en jammer. We kunnen immers alleen debatteren als de minister zijn standpunt bekend heeft gemaakt." De vrees voor een faillissement beperkte zich niet tot de Wilton-bezetters. Ook de eigenaren van de "Eastern Ranger" uit Hongkong lieten hun schip dat voor reparatie bij Wilton voor de wal lag, in de nacht weer naar zee gaan. Afgeschrokken door de bezetting? Uit een mededeling van het hoofdkantoor bleek dat het anders zat: "We hebben getelext met de reder in Hongkong. Die is niet bang voor een staking, die is bang voor een faillissement van Wilton Fijenoord." Een bijzonder welkom gast was uiteraard de "Maratha Melody", het eerste schip dat tijdens de bezetting de haven binnenvoer, en door het Wilton-personeel met meer dan gewone zorg werd behandeld. Het was het eerste schip, en beslist niet de laatste.

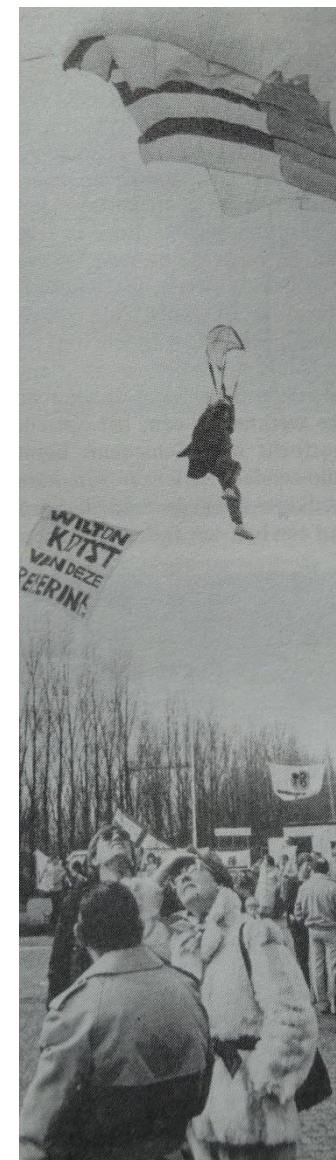

De Maratha Melody in het dok.

Gedurende de gehele bezetting van ruim vier weken was er in de reparatie voldoende werk omhanden. Het Rotterdams Nieuwsblad maakte voor een week in maart de balans op. De "Nedloyd van Noort", gebouwd bij Giessen de Noord, lag bij Wilton in het dok voor een zogenaamde opleverings-dokking; het Britse roll-on-roll-off-schip "Free Enterprise" was er voor survey-werkzaamheden; de Indiase bulkcarrier "Lok Nayak" kreeg een jaarlijkse dokbeurt; van het Griekse vrachtschip "Akademos" werd een kraanarm gerepareerd; de al eerder genoemde Indiase bulkcarrier "Maratha Melody" onderging niet alleen de jaarlijkse dokbeurt, maar was er ook voor conservering van de ruimen en herstel van de opgelopen bodemschade. Op de werf werd hard gewerkt, nog harder dan anders volgens sommigen. Buiten werd vergaderd door Jan en alleman, overal en vaak op onmogelijke tijden.

Van tijd tot tijd verzamelden de bezetters zich, meestal in de personeelskantine "t Blaasje", om zich op de hoogte te stellen van de stand van zaken. Anders dan andere keren was de directie meestal op de vergaderingen aanwezig. Dat kon omdat zij aan de goede kant stond. Het was een gezamenlijke strijd, al had directeur Sluis de bezetting eerst niet zien zitten. Het was geen enkele kunst om op het bedrijf de problemen van Wilton in de belangstelling te houden. De mannen praatten vrijwel over niets anders. Maar ook de buitenwereld moest zich blijven herinneren dat Wilton in een strijd van leven en dood was gewikkeld. Allereerst de partners van de werknemers, maar zij waren niet de moeilijkste, want iedereen die na afloop van het werk weer naar huis ging, als hij of zij niet moest posten of andere werkjes opknappen, zat vol verhalen. Toch werd het thuisfront niet vergeten. Het actiecomité stuurde een uitnodiging voor een bijeenkomst op zaterdag: "Want wie begrijpt er nog de uitdrukkingen als: Eerste en tweede verdedigingslinie, de optie Schiedam of de Damen filosofie? Wie het weet mag het zeggen. Dat gebeurde dan ook, want we hebben mensen uitgenodigd die dat allemaal

maar eens moeten vertalen in gewoon Nederlands. Tevens kunt u ook allerlei vragen op hen afvuren, bijv. (en dit speciaal voor de vrouwen) waarom staat m'n man toch iedere middag of avond aan de poort, net nu ik aan de schoonmaak ben en zijn hulp kan gebruiken bij het schilderen, behangen of het ophangen van de gordijnen? Laat ze maar eens antwoorden op de vraag waarom de bezetting zo belangrijk is."

Aldus een deel van de uitnodiging.

Ook het verkeer in de Beneluxtunnel staat stil voor het werk van Wilton.

Mag je het festiviteiten noemen, al die dingen die binnen of buiten het bedrijf worden georganiseerd om Wilton in de belangstelling te houden, en de bezetters nieuwe moed te geven? Volgens een inwoner van Schiedam niet. Zij luisterde naar de zes muziekkorpsen

die onder het motto "Er zit muziek in Wilton", bij de hoofdingang de bezetters sterkte toebleezen, en verklaarde dat ze het "bijna gezellig" vond, waarna zij vlug de hand naar de mond bracht, alsof ze iets ongepast had gezegd.

Toch had het ondanks de narigheid die er achter schuil ging, natuurlijk wel iets gezelligs. Het oplaten van meer dan tweeduizend ballonnen, voor elke werknemers één; het optreden van de groep Bertus en de Posters; de boottocht naar Schiedam binnenstad; het parachutespringen; de eigen radiozender. Serieuzer van karakter waren het elke dag luiden van de noodklok door de Schiedamse kerken, en het blokkeren van de tunnel voor een half uur tijdens de vroege morgendrukke.

Spanning en onzekerheid

Al lezend, selecterend, groeperend en piekerend zijn we steeds dichterbij de conclusie gekomen dat het verhaal van Wilton eigenlijk niet te schrijven is. Daarvoor zijn de stadpunten en de beslissingen die werden genomen, te bizar, te onbegrijpelijk. Als Wilton kapot moest, waarom werd die beslissing dan niet genomen? Als Wilton niet kapot hoefde, waarom werden dan steeds weer hindernissen opgeworpen op de momenten dat de oplossing voor het grijpen lag? Maar los daarvan, het verhaal van Wilton is vooral niet te schrijven, omdat de gevoelens van onzekerheid, machteloze woede die de Wilton-mensen hebben beheerst, niet in woorden zijn te vatten.

Soms hebben Wiltonezen zelf een poging daartoe gedaan, maar ook zij slaagden niet volledig. Ze konden op zijn tijd schelden, ze konden de verschrikkelijkste dingen in het vooruitzicht stellen, voor het geval dit of dat zou gebeuren, ze leefden zich uit in spandoekteksten, maar daarmee vertolkten ze hun gevoelens maar ten dele. Misschien slaagde de mevrouw die in huilen uitbarsten toen ze hoorde dat Damen Wilton over zou nemen, daarin op dat ogenblik nog het allerbest. Zij liet het duidelijkst merken dat ze het niet kon verkroppen. Een enkele keer kwamen de spanning en de onzekerheid tot uitdrukking in daden. Dat was bijvoorbeeld toen de werf – op 3 april – hermetisch werd afgesloten: “Naar aanleiding van de berichten over een eventuele dreiging van een beslaglegging op de werf, achten wij het noodzakelijk gedurende een periode van onbepaalde tijd extra controle aan de hoofdpoot uit te oefenen. Hierdoor worden vanaf heden alle personenauto's d toegang tot de werf geweigerd.” Was de dreiging er echt, of was zij geboren uit de voortdurende onzekerheid.?

En dan de geruchten. De sluiting van de RDM reparatie-afdeling lag nog vers in het geheugen. Ook het feit dat kort na de sluiting Hollandia-Kloos zich in de haven vestigde. De mozaïekleggers – en op zijn tijd was iedereen er een – konden aan het werk: Van Aardenne had wat te maken met Dordtse scheepsbouwkringen. Gorcum lag niet ver van Dordt. Van Aardenne zou dus wel iets met Damen hebben. Van Aardenne was misschien wel familie van Damen. Van Aardenne was

Damens zwager. Het gerucht werd tenslotte zo sterk dat enkele Wilton-mensen, onder aanvoering van Piet de Smit. Van Aardenne thuis gingen opzoeken. Dat het zijn verjaardag was, konden zij niet weten. Ze mochten toch binnenkomen, en kregen van Van Aardenne te horen dat zijn vrouw el een dame was, maar geen Damen. Ze mochten in het trouwboekje zien dat het echt waar was.

Piet de Smit verlaat het huis van Van Aardenne.

Zou zouden we nog wel een poosje door kunnen gaan. De voorbeelden liggen voor het grijpen. Maar misschien hebben we al voldoende duidelijk gemaakt wat we bedoelen. Het verhaal van Wilton is niet te schrijven, er is niet een verhaal, het zijn er op zijn minst honderden. Zij zullen veel met elkaar gemeen hebben, maar ook van elkaar afwijken. Wij zijn ervan overtuigd dat we, hoewel we wat feiten op een rij hebben gezet, het verhaal niet hebben geschreven.

Nog zeven keer de bezetting

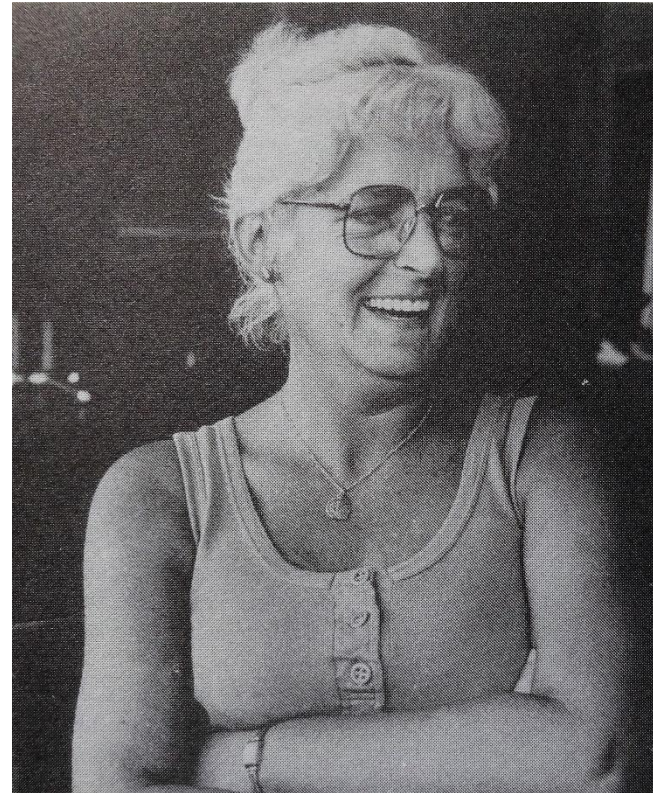
De zaal van de Wilton-ondernemingsraad is leeg en kaal. Een dichtslaaende deur en een doorgetrokken wc veroorzaken het lawaai van een donderslag uit een bui op korte afstand. Aggy Benner voelt zich duidelijk onwennig “Weet je, daar hingen de telegrammen, uit alle hoeken van het land, en van alle groeperingen, de VVD net zo goed als klein links. Hier hebben we het eerste spandoek geschilderd, het doek liet verf door. ‘Wilton bezet’ stond ook op de vloer.”

Ik heb wat keren op mijn knieën in de wc’s gelegen, iedere ochtend weer. Want er liepen fotografen en cameramensen rond, en ik wilde beslist niet dat het een rotzooi was. Ze loerden er wel op, zo’n lekkere smerige mannenbende, maar ze hebben de kans niet gekregen. In de kortste keren heette ik natuurlijk wel “Mien Dobbelsteen” maar dat kon me geen bliksem schelen. Het was voor de zaak.

Aggy houdt zich voorlopig zorgvuldig op de vlakte voor zover het de bezettingsactie zelf betreft. Ze vertelt kennelijk liever over de vaten koffie die ze heeft gezet en ingeschonken. “Ook voor directeur Sluis. Die kwam met een kwartje in de hand aanzetten. Wilde koffie halen uit de automaat. ‘Meneer Sluis, de koffieautomaat ben ik’, heb ik gezegd. Ja, we hebben af en toe toch ook wel elkaar gelachen.”

“Mien Dobbelsteen”, voor andere “moeders”, zorgde voor alles. ZE sneed kazen en worsten in stukken, die echter naarmate de bezetting langer duurde, steeds minder goed gingen smaken. “Je raakte er helemaal op uitgekeken, en ik was dan ook hartstikke blij dat Karel Verhappen [districtbestuurder Industriebond FNV, DN] ons een frituurpan bezorgde, en ik de mensen croquetten en ballen gehakt kon voorzetten.”

Haar verjaardag bracht Aggy op het bedrijf door. De visite werd afgezegd, dat kon later wel eens. Om twaalf uur ging ze op de schouders van “die grote kerels”, die ze ook ballonnetjes zak oplaten voor de kinderen, en die ze zag huilen, toen het bericht binnenkwam dat de regering door het College van Beroep voor het bedrijfsleven in het gelijk was gesteld, en het zeker was dat Wilton geen onderzeeërs meer zou bouwen. “Kees Monfrooy belde op. Hij zei alleen maar ‘we hebben verloren’. Meer kon hij er niet uitkrijgen. Hij smiet de hoorn op de haak.”

Aggy Benner

Elke keer als er een inzinking dreigde, en dat was altijd als het overleg weer muurvast leek te zitten, probeerde Aggy de moed er in te houden. “Moeders” was er altijd – hoorden we van andere – net zo goed met een kop koffie als met een opbeurend woord. Zij was ook de eerste die

begreep wat het voor die vrouwen die thuis zaten betekende dat hun mannen dagen en nachten op de werf bleven. Zij stelden dan ook voor om ze een keer bij elkaar te halen om te praten. Ze kreeg niet alleen haar zin, maar mocht ook d uitnodiging schrijven.

Dat Aggy veel meer was dan “Mien Dobbelsteen” of “moeders” liet ze zien op de zondagavond dat Damen op de televisie kwam, en vertelde dat hij Wilton over ging nemen, dat de zaak in principe rond was. Plotseling stond ze daar voor het televisietoestel in de ondernemingsraadslokaal. Ze trilde van woede, en schreeuwde “Dat had je gedacht, dat had je gedacht.” “Als hij hier was geweest, was ik hem aangevlogen”, zegt ze achteraf, “Ik was helemaal van de kook, door het dolle heen.”

Wat had Aggy Benner eigenlijk met de bezetting van Wilton te maken? Niets, want ze werkt niet eens op de werf. Alles, want ze is toevallig wel de vrouw van Dik Benner, secretaris van de ondernemingsraad bij Wilton en van de bedrijfsledengroep van de Industriebond FNV. Ze groeide op zegt ze ter verklaring in een gezin dat, volgens haar moeder, geen witte lakens in huis had, maar alleen voorrooie.

Als je dan een man trouwt die uit eenzelfde soort nest komt, met wie je thuis alles bespreekt, en je hebt een baas en collega's die je de vrijheid geven om je werk zo te regelen dat je best een poosje van het atelier weg kunt blijven, dan wordt je “Mien Dobbelsteen” of “Moeders”, temeer als ook de kinderen groot genoeg zijn om je niet elk uur van de dag nodig te hebben. Dan blijf je gewoon tot half een, een uur, in de nacht. En dan lig je 's morgens weer plees te boenen. Zo simpel stelt Aggy het althans voor. Toen de bezetting voorbij was kwam voor Aggy de grote leegte. “Ik vond het eerst verschrikkelijk. Maar man, man, wat hebben we gevreten, een ander woord is re niet voor, van de eerste verse bloemkool na dik vier weken opgewarmde hap.”

Dik Benner, we hebben ze naam al genoemd, begint het gesprek zoals van een secretaris verwacht mag worden. Hij zet de puntjes op de i en zegt dat het allemaal al veel eerder is begonnen, met inlevering van loon en afvloeiing van mensen. Het liefst zou hij het hele RSV-drama nog even door willen nemen, en het kost dan ook wat moeite hem naar de gebeurtenissen van het afgelopen jaar terug te brengen. Maar de mappen met documentatie blijven wel voor hem op tafel liggen.

Wat hem tijdens de bezetting vooral opviel was het wegvallen van de grenzen. Het maakte op een gegeven moment eigenlijk niets meer uit of je ondernemingsraadslid, of kaderlid, of gewoon lid. “We stonden met elkaar voor een gemeenschappelijke taak, en we wisten één ding zeker: Als we verliezen kost dat tweeduizend man hun werk en hun toekomst. Ook op het hoger personeel kon je rekenen, alhoewel

ze niet voor de bedrijfsbezetting waren. Je kon krijgen wat je vroeg, ze hielpen waar ze maar konden. Maar dat kan natuurlijk ook gekomen zijn doordat de werf op dat ogenblik van “ons” was. Toch heb ik gehoord dat sommige hun lidmaatschap van de VVD hebben opgezegd. Maar dat zal wel niet zo’n vaart lopen...”

Damen noemt Benner een strohalm. Van het eerste bezoek aan Gorcum herinnert hij zich niet meer alles. Wel dat het niet onprettig was, en dat hij met lucifers, ballpoint, borrelgas en stropdas is thuisgekomen. Maar het laatste gesprek zal hij nooit vergeten. Damen wilde dat het dagelijks bestuur van de ondernemingsraad naar Gorcum zou komen, om daar te horen onder welke voorwaarden hij Wilton over wilde nemen.

“Wij hebben dit geweigerd, en gezegd dat het een gesprek met de hele ondernemingsraad moest zijn, hier in Schiedam op de werf. Dat is gebeurd, daar zaten we – wijst naar rechts – en daar hoorden we dat overname door Damen 922 man hun baan zou kosten. Ik had het niet meer. Ik wilde meteen opstaan en weglopen, maar Wim van Schellebeek, die voorzitter was, heeft me tegengehouden. Eigenlijk wel terecht vind ik nu. Ik heb gehuild en de nacht er op bijna niet geslapen. Ik heb ook even aan een staking gedacht, maar gelukkig is het een bezetting geworden. Maar wat wil je, ik zag het bedrijf naar de knoppen gaan waarvan mij vader had gezegd: ‘Jongen, daar ligt je toekomst’, het is alsof ze een kind van je afnemen. Maar aan een ding heb ik niet getwijfeld, duizend man zouden er niet uitgaan. Dan was het allemaal.”

Zijn vrouw die er bij is blijven zitten, probeert het gesprek even op een ander onderwerp te brengen, op het begin van de bezetting. “Er was nog wel een lapje stof aan de zaak”, zegt ze, “en om zes uur hing het eerste spandoek. Er is wel gelachen bij het bedenken van de leuzen. Daar waren hele fraaie bij, al waren ze niet allemaal te

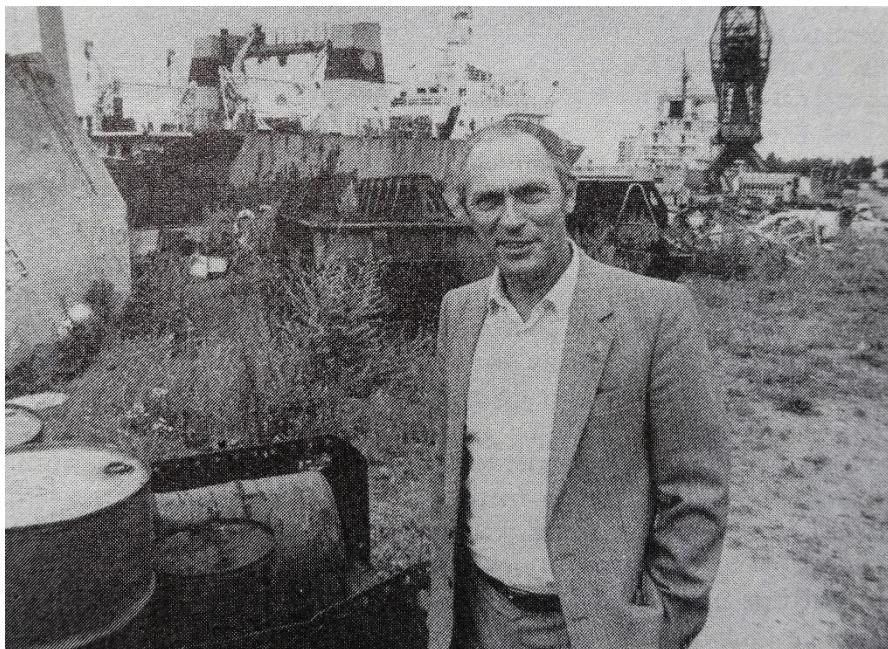
gebruiken. Op zulke ogenblikken was het hartstikke gezellig hier in het lokaal.”

Benner gaat over op de Zwitserse reis van de directeuren. Die zwijgplicht zat niemand lekker, er heerste een enorm wantrouwen. “Daarom zijn we maar naar Schiphol gegaan om ze op te halen. Ik geloof dat we onderweg er naartoe ook bedacht hebben dat we ze maar moesten ontvoeren. We hebben van vier uur tot half zeven op Schiphol rondgehangen, en toen ontglipten ze ons toch nog bijna. Ze waren van plan om de pers te ontlopen, maar toen ze hoorden dat de eigen mensen er ook waren, zijn ze gewoon naar buiten gekomen, en hebben we hier op de werf nog een poosje met ze kunnen praten. De Schiedamse bevolking heeft ons enorm gesteund. Sommige oudgedienden kwamen geregeld opdravend, en soms werd je gebeld door iemand die eigenlijk niets had, maar gewoon even een praatje wilde maken. Toen Van Aardenne ons die bonus van vijf procent afpakten, bij voorbaat want we hadden nog helemaal geen regeringssteun, toen ben ik naar de Schiedamse politie gestapt, en heb ik formeel aangifte gedaan van diefstal. De dienstdoende politieman vond het maar rare zaak, geloof ik.”

Albert Etman, voorzitter van de ondernemingsraad, weet heel exact wat hem uit de actie om Wilton te redden het duidelijkst is bijgebleven, behalve dan zijn kwaal die hem twee keer noodzaakte om het front te verlaten voor een, zo kort mogelijk verblijf in het ziekenhuis en thuis. “Zo gauw het maar even kon, ben ik weer gegaan, want het was geen harden.” Wat bij hem steeds weer boven komt drijven is het afschuwelijke spel dat ambtenaren en politici hebben gespeeld, als avonturiers die de glamourboy willen uithangen. “Ik heb nog gruwelijk de pest in over de hautaine houding van die lui van de ministeries van Economische Zaken en Financiën. Over hoe ze ons finaal

voorbij keken en voortdurend doende waren de RDM en De Schelde de hand boven het hoofd te houden.

Ik vind dat burgemeester Scheeres en ook Arie van der Hek enorm de nek hebben uitgestoken, maar het CDA vervulde een charlatansrol. CDA-scheepsbouwspecialist Van Iersel gedroeg zich als het poppetje op het draaiorgel, op elk wijsje draaide zijn kopje mee. Een keer zei hij tegen ons 'het zit wel goed', en toen het helemaal niet goed bleek te zitten 'nou ja, de wens was de vader van de gedachte'. We zijn ook bij fractieleider De Vries geweest. Die wist helemaal van toeten noch blazen, een groter onbenul ben ik maar zelden tegengekomen."

Albert geeft toe dat hij na zijn operatie te vlug weer naar het bedrijf is gegaan, en dat hem dat nog een opname en een rustperiode heeft

gekost. "Maar wat wil je? Je moet toch je gezicht laten zien? Het bedrijf is je ziel en je zaligheid. Je bent er verschrikkelijk aan verknocht, het ligt je aan het hart, en je kunt gewoon niet aanzien dat het willens en wetens naar de afgrond wordt geduwd.

Daar komt nog bij dat ik gruwelijk bang ben om uitgeschakeld te worden. Dat heb ik altijd gehad. Jaren geleden kreeg ik een hartaanval. Al in het ziekenhuis, nog aan de monitor, heb ik gezegd dat ik niet van plan was om in een hoekje te gaan zitten. Heel vlug, misschien ook wel weer te vlug, ben ik toen weer aan het werk gegaan.

Etman spreekt over de "onoprechte buitenwereld". De rol die minister Van Aardenne in de Wilton-zaak heeft gespeeld, draagt in zijn neus "de lucht van een bokkingkistje in de zon". Het voorstel om Wilton in handen te spelen van Damen toverde Van Aardenne als een "wit konijn uit een hoge hoed". Dat de crediteuren van voor de surseance met lege handen kwamen te staan, kon hem blijkbaar geen bliksem schelen.

"En als hij dan tenslotte overstag moet, en in de Kamercommissie zegt dat ook andere oplossingen bespreekbaar zijn, dan moet daar wel even aan toegevoegd worden dat in ieder geval het management bij Wilton veranderd moet worden. Alsof daar de eerste schuld ligt, en niet bij RSV waar ze met elkaar de zaak in de soep hebben laten lopen zonder een bek open te doen. Ook de commissarissen die dan zogenaamd het vertrouwen van de werknemers moeten hebben, hebben daar aan meegedaan.

Voordat Albert de 143 ontslagen gedwongen ontslagen aanroert, moet hij even slikken. "Ik ben een gevoelsmens", zegt hij, "geen klinisch chirurg. Soms ben ik te emotioneel om me volledig in te kunnen zetten. Maar als je voortdurend tussen de slachtoffers, dan kweekt dat verbittering, dan reageer ik soms grof. Vertel het ze maar dat ze eruit moeten. Ook al weet je dat het niet anders kan.

Nog erger is het als later blijkt dat je voor sommige plotseling een vreemde bent geworden, dat ze je negeren als een stuk vuil. Daar raak je als gevoelsmens nooit tegen gehard, ook niet na achttien jaar ondernemingsraadswerk. En we zitten al zo lang in zo'n positie, er is al zo veel met mensen gesold in de loop der tijd."

Wim van Schellebeek was voorzitter van de centrale ondernemingsraad van RSV. Bij Wilton verving hij als waarnemend voorzitter van de ondernemingsraad Albert Etman tijdens die ziekte. Hij spreekt van een "unieke situatie" als hij het heeft over de positie van de ondernemingsraad in de strijd om het behoud van Wilton.

"Het bleek plotseling dat de ondernemingsraad voor gesprekken met allerlei groeperingen: politici, ambtenaren, gemeenteraadsleden, vakbonden, directie, kaderleden en leden. De ondernemingsraad werd zo'n beetje de spil waarom het allemaal draaide.

De vergadering met Damen op vrijdag 9 maart was heel emotioneel. Een deel van de ondernemingsraad wilde meteen opstappen toen Damen zijn plannen bekend had gemaakt. Ik heb geprobeerd dat tegen te houden, en dat is me gelukkig gelukt. We hebben het gesprek af kunnen maken. Ik heb daarna Damen in zijn jas geholpen, en gezegd: 'Bedankt, ik hoop dat u gezond thuis komt'. Daar schijnt hij nogal van te zijn geschrokken. Maar ik meende echt wat ik ze, want ik was er ook niet zeker van dat hij ongestoord de poort zou bereiken. De sfeer was verschrikkelijk geladen. Ik denk overigens wel dat ik er onmiddellijk op af was gegaan als er iets zou zijn gebeurd. We hebben de dingen nog nooit laten escaleren. Wilton heeft tenslotte de naam dat het waardig actie kan voeren. Er zijn meer ogenblikken dat ik echt bang ben geweest, dat ik me als nestor tenminste de grootste zorgen heb gemaakt. Dat was toen de Benelux-tunnel werd versperd. Dat had de publieke opinie ongunstig kunnen beïnvloeden. Maar

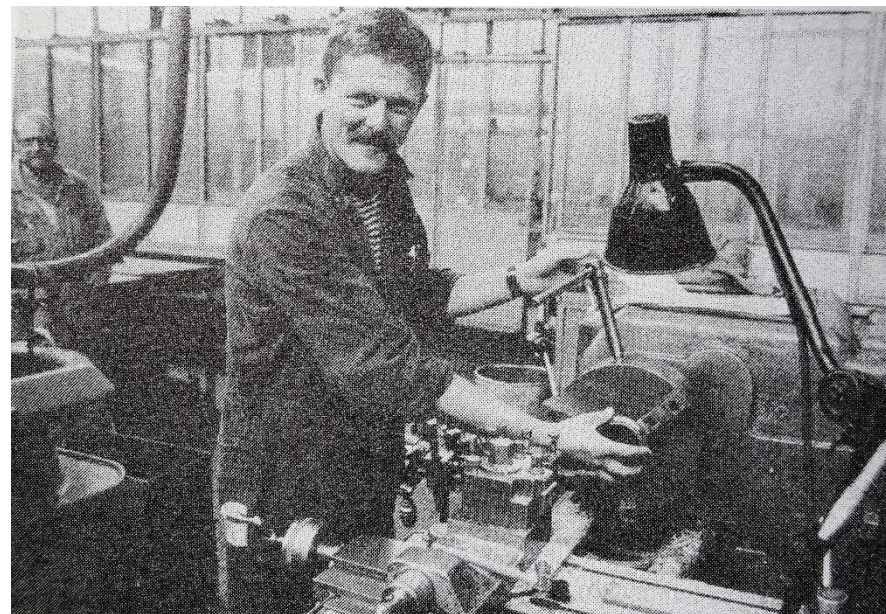
gelukkig duurde het maar een half uur en was er verder niets aan de hand. Ook toen die mensen bij Van Aardenne op bezoek gingen had ik het moeilijk. Maar ook dat liep goed af, vooral – denk ik – omdat hij zo verstandig was ze binnen te laten.

De actie op het Binnenhof in december vond ik waardig. Ik ben er niet bij geweest, want ik had een paar dagen vakantie. Maar ik heb gehoord en gezien dat daar spontaan en origineel is gereageerd. Wat denk je bijvoorbeeld van zo'n opmerking tegen Arie van der Hek: 'Ik geef je geen hand, zorg liever dat er werk in komt'. Dat vind ik goed. Soms had je ook voldoening van je werk, zoals dat weekend waarop we met de burgemeester en de wethouder van Economische zaken van Schiedam de Wilton-cijfers hebben doorgerekend. Hoe graag ze ook wilden, de ambtenaren uit Den Haag konden er geen gaten in schieten. Ik had veel voordeel van mijn werk in de centrale ondernemingsraad. Ik kende bijvoorbeeld de faillissementswet zo'n beetje, en kon dan ook tegen de bewindvoerders zeggen, toen bleek dat bij aanvaarding van de Damen-optie de oude crediteuren in de kou kwamen te staan. 'Welaan heren, wilt u dan uw werk doen'. Want zij waren tenslotte in de eerste plaats aangesteld om de belangen van de crediteuren te behartigen.

We hebben veel in moeten leveren, geld en mensen. Je dacht misschien dat je wat aan macht en zekerheid had opgebouwd, maar dat is niet waar, het is een vernisje dat gemakkelijk weggepoetst kan worden.

Henk Zagwijn begint ook met het resultaat. "De menen op de vloer hebben, naast de prijscompensatie vijf procent bonus in moeten leveren. Daar staat in feite niets tegenover." Verder constateert hij dat het groepsvervoer vrijwel verdwenen is, maar dat de directie- en stafauto's nog rijden. Dat vindt hij niet eerlijk, want "we hebben met elkaar voor Wilton gevochten, en we zouden er ook met elkaar voor moeten betalen."

"Je hebt", zegt Zagwijn, "in elke actie twee soorten mensen. Ik noem ze altijd de telefoonmensen en de doe-mensen. Ik hoor bij de laatste groep. Ik ben er een van 'dan de beuk er maar in.'"

Ik heb vrijwel altijd in de nacht wacht gelopen, en aan deel van de activiteiten meegedaan. Niet aan de tunnelblokkade, want die zag ik niet zitten, vanwege de publieke opinie. Maar ik heb wel voorgesteld om naar het huis van Lubbers te gaan om te vertellen wat we er van dachten, en ik wilde ook wel naar paar weken op het Binnenhof in een tentje kamperen."

De uitspraak van het College van Beroep voor het bedrijfsleven kwam voor hem niet als een verrassing. "Ik was bij de behandeling van de zaak in de Tweede Kamer geweest, en na afloop daarvan heb ik gezegd: "Nu is het gebeurd." Overigens als je zo'n vertoning hebt

meegemaakt, heb je voorjaren genoeg van de politiek. Als je alle Nederlanders verplichtte om een dag in de Kamer door te brengen, dan had je bij de volgende verkiezingen waarschijnlijk een opkomstpercentage van veertig of minder. Wat een verschrikkelijke vertoning is dat!

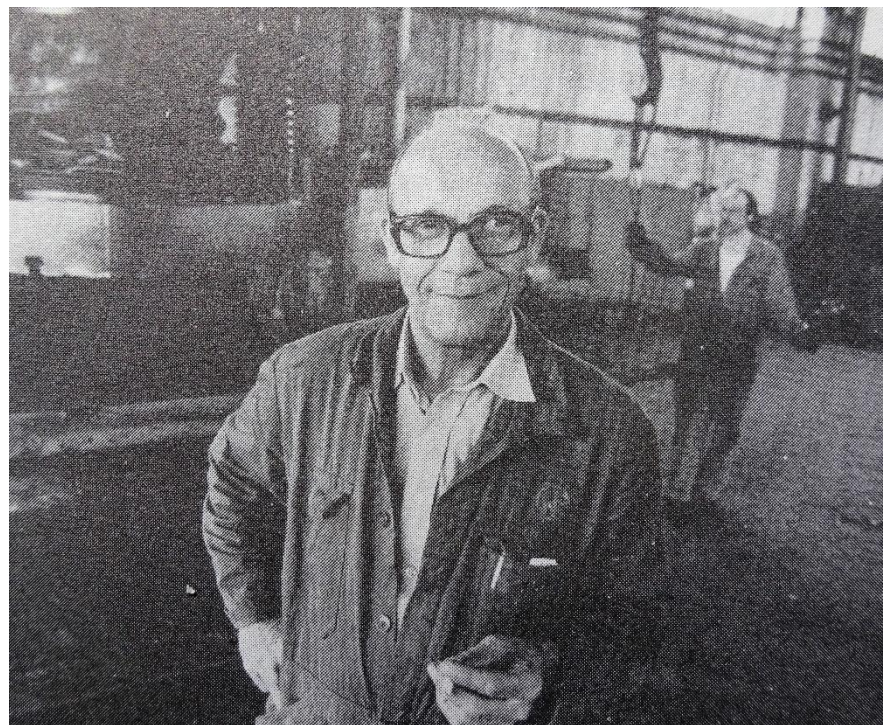
Met jezelf kom je ook weleens even in de knoop. In november liep ik in Den Haag om te demonstreren tegen kernbewapening, en in december had ik een duikboot in handen op het binnenhof. Ik heb ook iets tegen die rottingen, maar aan de andere kant moet je toch ook iets te vreten hebben, wil je je daar tegen kunnen verzetten. En het gaat tenslotte om je bedrijf. Ik ben er op mijn veertiende door mijn vader naar toegestuurd. 'Ga naar Wilton, jongen, dan zit je tot je 65ste goed'.

Damen was er bij ons nooit ingekomen. Dat staat voor mij als een paal boven water. Voor ons was het nog liever dan allemaal eruit; wat hij dan in handen had gekregen was niet meer dan een puin hoop geweest. Ik ken de Wiltonezen goed genoeg om te weten dat de boel kort en klein was geslagen, voordat de roeibotenbouwer een poot op de werf had gezet."

Voor Henk de Koning was de Wilton-actie een enorme belevenis. "Maar, ik heb hem rustig kunnen verwerken, omdat ik op een leeftijd ben dat ik me niet zoveel zorgen meer hoeft te maken. Ik ben zestig, ik heb dan ook veel meer te doen gehad met de jonge gezinnen, want wat moeten die beginnen als de man in deze tijd op straat zou komen te staan?

Ik heb weer gezien dat je met elkaar een hele hoop kunt doen. Maar het begint altijd met een klein groepje, de andere gaan pas leven als hun voeten warm worden. We hebben een prachtige kadergroep, al

vielen er wel eens wat woorden. Maar wat wil je, actie geeft spanning. En onder spanning heb je je niet altijd helemaal onder controle.

Een bezetting is toch heel wat anders dan een staking. Er wordt naderhand ook minder over gepraat.. We hebben de hele tijd doorgevoerd, hard doorgevoerd, mag ik wel zeggen. In zo'n geval kunnen de lafbekken buiten schot blijven. Bij een staking ligt dat anders. Dan moet je laten zien aan welke kant je staat. Dat hoefde nu niet. Ik vond het hartverwarmend dat Schiedam zo meeleefde, vooral de oudgedienden van Wilton zag je elk ogenblik opduiken. Albert en Willem hebben voortreffelijk werk gedaan, en Dik Nas ook. Hij was

er als het er op aan kwam, ook bij alle vergaderingen, en als hij er niet was wist je altijd waar je hem kon vinden. Ik ben voor hem blij dat de bezetting zo is afgelopen. Een tweede Gusto, waar hij zich ook helemaal voor heeft ingezet, gunde ik hem niet.

Voor dat ludieke gedoe hou ik niet zo erg. Ik ben voor wat hardere acties. De afsluiting van de tunnel vond ik prachtig, de ballonnen hoefden voor mij niet. Het moet een beetje spannend wezen, zoals toen die jongens naar Van Aardenne waren, of de tocht naar het Binnenhof en de bijeenkomst in De Doelen. Van tevoren frat je je op. Zouden we met lege bussen naar Den Haag moeten? Zou de zaal echt wel vol komen?

Over de media niet dan lof. Elke dag waren we in het nieuws. Dat moest ook want de actie duurde heel lang, maar al die interviews hoefde van mij nu ook weer niet. Net zo min als het uitsteken van de vlag toen Wilton. Ik heb toen gezegd: 'Hang er dan ook maar 143 halfstok'.

Jan de Groot werkt in de nieuwbouw, hij is ook ondernemingsraad lid, en zo te zien de rust zelf. Hij begint met de dokbewaking, nog voor de bezetting. "Ja, natuurlijk was ik erbij. Hoe het komt weet ik niet, maar bij dit soort dingen lijkt ik altijd vooraan te moeten staan." Zijn eerste indruk van Damen was niet ongunstig. "Ik twijfelde, ik was eigenlijk wel een beetje onder de indruk van wat hij in Gorcum voor elkaar fietste, en ik vond dat, als hij werk binnen zou kunnen brengen, we best wat aan hem konden hebben. Maar dat was allemaal wel over toen hij allereerst 932 ontslagen op tafel legde. Om Arie Klip heb ik alleen maar wat gelachen, wij allemaal denk ik, Dat plan, het was er een van de vele, heb ik nooit serieus genomen.

Naar Schiphol ben ik ook geweest, ja ik geloof dat we het erover gehad hebben om de directie te ontvoeren. Dat ze probeerde de pers

te ontwijken, vond ik niet vreemd. Je was zo langzamerhand doorgewinterd.

Over het hoger personeel kan ik geen kwaad woord zeggen. Ik weet dat lang niet iedereen achter de bezetting stond, maar toen het eenmaal zo ver was, hebben ze alle steun gegeven. Je hoefde maar te kijken en het kwam voor elkaar. Natuurlijk weet ik dat daar ook een mooi stukje eigenbelang bij zat, maar toch heb ik er waardering voor. Ook voor de houding van de bedrijfsledengroep van de RDM. Dat was bepaald geen eigenbelang. Maar de mededeling dat zij de onderzeers niet af zouden bouwen, was voor ons een stevige steun in de rug.

Eenzelfde waardering heb ik niet voor de politiek. Dat was gewoon onbegrijpelijk. In zulke gevallen, bijvoorbeeld bij de behandeling in de Tweede Kamer raak ik heel geëmotioneerd. Maar toch meende ik dat ik overal bij moest wezen. De rechtszitting, de vergadering van de gemeenteraad. Ja, maar dat heb je natuurlijk ook al van de andere gehoord. We hebben wel wat meegemaakt met elkaar. En gewonnen hebben we nog niet. Maar als we nu nog verliezen dan weten we tenminste waar het door komt, en dat waren we toen beslist niet. Zo bekeken is de acties dus in ieder geval niet voor niets geweest.”

Nog zeven keer de bezetting van Wilton. Is nu het verhaal geschreven? We vrezen van niet.